

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francata
la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 15 Novembre 1889.

Nr. 4.

Partea besericésca.

**Sinodulu archidiececanu tienutu in Blasiu la
17 si 18 Septembre a. c.**

IV.

A dou'a di, in 18. Septembre, s'a tienutu a III. siedintia a sinodului érase sub presidiulu Escelentiei S'ale Preasantitulu Metropolitu Dr. Joanu Vancea, in care dupa perlegerea si verificarea protocolului siedintiei II. — canoniculu Elia Vlassa presiedintele comisiunei de 18 — esmise pentru esaminarea proiectelor referitoare la fondulu de pensiiu alu preotiloru deficienti si la fondulu viduo-orfanalu — aduce la cunoscentia, cá comisiunea si-a implinitu missiunea si si-a alesu de referenti pre protopopulu Nicolau Solomonu si pre administratorulu protopopescu Jacobu Macaveiu. Intre aceea referentele Nicolau Solomonu — premitiendu cá comisiunea de 18. a esmisu din sinulu 2. sub-comisiuni cá se studieze cele 2. proiecte de statute si se reporteze in plenulu comisiunei, — dá cetire proiectulu de statute referitoriu la fondulu preotiloru deficienti si propune sinodului a-lu primí cá basa pentru desbaterea speciale. Primindu-se propunerea facuta, se incepe desbaterea speciale, in care la §. 1. referentele din motivu cá Escelenti'a S'a Preasantitulu Metropolitu este intemeiatoriulu acestui fondu propune cá fondulu preotiloru deficienti se porte numirea de „Fondulu Vanceanu“ pentru pensunarea preotiloru deficienti din archidiececa gr. catolica de Alb'a Juli'a si Fagarasiu“, cerendu invoirea Escelentiei S'ale Preasantitulu Metropolitu, Inaltu carele in urm'a insistentiei insufletite a sinodului si- dede consensulu la acésta schimbare a numerei fondului. La §. 2. viceprotopopulu din Sancelu Zacharia Branu spriginutu

si de protopopulu Cosiocnei Joanu Hossu propune cá se se impuna si besericeloru a concurge anualminté cu óre care suma la sporirea acestui fondu. Acésta propunere impugnata fiendu da protopopulu Joanu Rusu cade si sinodulu primesce textulu originalu alu acestui §. La §. 3. in care se statorescu taxele annuali ale preotiloru, viceprotopopulu Beniaminu Popu propune cá taxele annuali fundamentali ale preotiloru se se determine in câte 2 fl., la care se se adauga câte 10 cr. dela fia-care jureru alu portiunei canonice, si câte 1% pre anu dela fia-care beneficiu ori salariu ce se solvesce in bani gata. Combatendu Joanu Rusu protopopulu Sibiiului cu motive fundate acésta propunere, si dupa ce Escelenti'a S'a observa cá preotii si- potu manifestá zelulu pentru sporirea acestui fondu prin oferte benevole, cari suntu deja prevediute in §. 2. si dupa ce Inaltu Acelasi notifica sinodului, cá primulu ofertu benevolu pre sém'a acestui fondu l'a facutu Demetriu Metea parochulu Acintisiului — sinodulu primesce textulu originalu alu §. 3. fora modificare si in acelasi tempu iá spre placuta scientia ofertulu generosu alu preotulu Metea. §. 4. se primesce fora modificare. La §. 5. canoniculu Josifu Hossu propune modificarea acestui §. intr'acolo cá profesorii preoti dela institutele de invetiamentu din locu, cari chiaru acuma si- forméza fondulu loru de pensiiu separatu caruia i-a pusu basa Escelenti'a S'a Preasantitulu Metropolitu Dr. Joanu Vancea prin ofertulu marinosu de 3000 fl. v. a. se fia scutiti dela solvirea taxeloru la fondulu preotiloru deficienti. Propunerea de mai susu se primesce si deodata se esprima Escelentiei S'ale caldurósa multiumita pentru fapt'a marinimosa. Intre aceea profesorulu Joanu Germanu

in numele profesorilor preoti declara ca aceia abdicu pentru totu-de-a-una de ori ce dreptu, ce ar' ave la sumele solvite pana acuma la fondulu preotiloru deficienti, care declaratiune sinodulu o ia spre placuta scientia. §. 6. 7. si 8. se primescu fora modificari. Er' la §. 9. dupa cuvintele „fundatiunile publice la propunerea Inaltului Presidiu se adauga „archidiececane“. §. 10. se primesce fora modificare. Er' la §. 11. comisiunea propune ca pentru suprarevisiunea ratiunilor fondului se se alege din cleru o comisiune permanenta de 7. membri. Dupa deslucirile date de Escelenti'a S'a despre modalitatea ce se observa la revisiunea ratiuniloru aceluor fonduri, a caror'a administrare este incredintata capitulului metropolitanu — sinodulu primesce textulu originalu alu §. cestiunatu si deodata si esprima tota increderea facia de veneratulu capitolu metropolitanu. §. 12 si 13. se primescu fora modificari. La §. 14. comisiunea propune ca in locu de 50 ani impliniti in servitiulu archidiececanei se se puna „40, ani ca terminu la care preotulu la cererea propria se se pota declara de deficiente“ mai departe „ca dupa 50 ani preotulu din oficiu se pota fi declarat de deficiente deca elu pentru betranetie este necapace de a mai porta oficiulu“. Dupa deslucirile date de Josifu Hossu si Dr. Aug. Bunea cu privire la spiritulu in care este redactatu acestu §. — sinodulu primesce textulu originalu. La §. 15. comisiunea propune si sinodulu primesce ca in locu de cuvintele „oficiulu prepusu“, se se puna „oficiulu protopopescu“ precum si adausulu urmatoriu: Protopopii, v.-protopopii, administratorii protopopesci si preotii aplicati ca functionari in gremiu si — substernu cererile spre a fi declarati impreuna cu documentele necesarie de a dreptulu la consistoriulu metropolitanu spre deliberare finale“. §. 16 se primesce fora modificare. La §. 17 comisiunea propune a se modifica §. asia ca dela cuvintele: „In casulu acest'a“ se sune asia: „Starea lucrului se cercetza din oficiu si dupa discussiunea lucrului in forulu imediate superioru respectivulu, si in casu de esepiune asupra forulu seu, in forulu delegatu spre acest'a, actele cu opiniunea acelu foru se asternu consistoriulu archidiececanu spre deliberare finala“. Propunerea de mai susu se primesce cu esmiterea cuvintelor „si in casu de esepiune asupra forulu seu in forulu delegatu spre acest'a“. La §. 18. comisiunea propune ca venitele din taxele anuali se se imparta in 2. parti egali: un'a pentru fondulu deficientiloru, si alt'a pentru fondulu viduo-orfanalu, er' nu precum e in proiectu ca 2 parti se se transpuna fondulu viduo-orfanale si 1. parte fondulu deficientiloru: sinodulu inse din motivu, ca totu-de-a-una suntu mai multe veduve si orfani avisati la ajutoriu, decatu preoti deficienti, primesce textulu originalu alu §. La §. 19 comisiunea propune si sinodulu primesce

ca din venitul annalu alu fondulu nu $\frac{1}{10}$ ci $\frac{2}{10}$ se se capitalizeze. §. 20 se primesce cu adausulu propusu de comisiune ca dupa cuvintele viceprotopopi se se adauga si administratori protopopesci. §. 21. 22. si 23. celu din urma se primescu fora modificari. In fine protopopulu Basiliu Hossu propune ca pentru sporirea mai repede a acestui fondu se se oblige a plati in cate 4. rate anuali preotii cate 100 fl, viceprotopopii si administratorii protopopesci cate 150 fl. si protopopii cate 200 fl. In contra acestei propuneri vorbesce Basiliu Ratiu vicariulu Fagarasiului, reflectandu ca preotimea in impregiurarile actuali nu pote lua asupra s'a sarcini atatu de grele, si dupa ce Inaltulu Presidiu observa ca sporirea fondulu se pote ajuta prin oferte benevole, cari suntu deja prevedute in statute; propunerea mai susu amentita cade. Intre aceea vicariulu Basiliu Ratiu oferesce pre sem'a fondulu preotiloru deficienti una actiune de a Albinei din Sibiu de 100 fl. v. a. obligandu-se de a solvi si tax'a anuala prescisa de 6 fl. In acela siu tempu Demetriu Cuteanu adm. protopopescu alu Cichindelului oferesce una actiune de a bancei Huniadora in valoare nom. de 50 fl. obligandu-se a solvi si tax'a anuala prescisa. Ambele oferte se iau din partea sinodulu spre placuta scientia.

Dupa acestea sinodulu trece la desbaterea statuteloru pentru veduvele si orfanii preotiloru din archidiececane. Referentele Jacobu Macaveiu facundu raportulu comisiunei incredintate cu examinarea acestui proiectu, da cetire proiectulu si propune a se primi de basa la desbaterea speciala.

Primindu-se propunerea referentulu se incepe desbaterea speciala, in care §. 1 si 2 2 lit. a) si b) se primesce fora modificare, er' la lit. c) cu privire la tax'a de cate 100 fl. dela clericii cari se casatorescu cu fete de ale mirenileru si de 200 fl. dela clericii cari iau fete din parinti de alte confesiuni — prepositulu capitulariu Constantinu Papfalvi spriginitu de canoniculu Alesandru Micu, vicariulu B. Ratiu si protopopulu Joanu Rusu — avendu in vedere interesele s. uniri propune er' sinodulu admite a se lasa Ordinariatulu mana libera ca dupa impregiurari se pota relaxa taxele din cestiune. Celealalte puncte precum si §. 3. 4. 5. 6 se primescu fora modificare; er' la §. 7 lit. b) despre orfani: profesorulu G. Munteanu propune si sinodulu primesce ca la cuvintele „pana candu absolve acestia scola“, se se adauga si *studiile academice*. §. 8, 9, 10, 11 si 12 se primescu fora modificari.

In urma vicariulu Basiliu Ratiu pentru multele binefaceri si sacrificie aduse de Escelenti'a S'a si pentru special'a ingrigire de preoti, veduvele si orfanii aceluora propune a se esprime Escelentiei S'ale si Preaveneratulu Consistoriu multiamita, recunoscintia si obedientia, — ceea ce din partea sinodulu se primesce cu insufletire.

Dupa acestea trecundu sinodulu la pertractarea punctatiunilor de procedura pentru sterpirea concubinatarilor, G. Popu prosiedintele comisiunei incredintiate cu esaminarea acestui proiectu face cunoscutu, că comisiunea si a terminatu lucrarea si cu facerea reportului a incredintiatu pre Joanu Popu cooperatorul din Morlaca. Cetinduse proiectulu amentitu prin referentele mai susu numitu si priminduse in generalu, se incepe desbaterea speciala, in care §. 1 se primesce cu observare că dupa cuvintele, „se se citeze“ se se adanga „inaintea preotului localu“. §§. 2 si 3 se primescu fora modificare; er' §. 4 cu adausulu că concubinarii „se se citeze de preotu si inaintea curatorului besericescu. §. 5 se primesce cu modificarea că cuvintele: „eschiderea concubinatarilor dela s. beserica“, se se lase afora. Celealalte puncte din acestu §. se primescu, intogma se primesce si §. 6 si celu din urma; dupa care siedinti'a III se inchide, defigunduse tienerea siedintiei IV pre dupa amédi la 4 ore.

Atitudinea besericeii in cestiunea duelului.

I.

Că lupt'a intre doue persóne se se póta numi duelu in intielesulu dreptului penalu seau alu moralei, se cere a) că aceea se aiba de scopu mortea, mutilarea seau vulnerarea luptatorilor; b) se se intemple numai din indemnulu loru propriu fora autorizare din partea puterii publice si c) se urmeze numai dupa ce deusii s'au intielesu si au convenitu mai in ainte intre sine asupr'a timpului, locului, armei de lupta etc; adeca se fia lupta premeditata.

Din definitiunea acést'a e lesne de intielesu, ca luptele gimnastice, cari nu tintescu la mortea seau vulnerarea contrariului, nu cadu in cadrulu duelului ilicitu nici chiar' atunci, candu dintr'una intemplanenonocosa s'ar' rani seau ar' chiar' mori unulu seau altulu dintre luptatori, cum s'a intemplantu buna óra in lupt'a gimnastica dintre Enricu II regele Franciei si contele Montgomery, care avú dreptu urmare mortea celui de antái! Regele invitá adeca la lupta pre numitulu conte Scotianu, si aieptandu-se cu caii unulu spre altulu, lanci'a contelui se frânse de vizirulu regelui. Inse frângerea s'a intemplantu intr'nnu modu atátu de nenorocosu, încátu una tiandura din lancia strabatú vizirulu regelui, -i strapunse ochiulu, si se oprí tocmai in creri. Fora de simtiri cadiú Enricu de pre calu, si dupa intervalu de 11 díle -si dede ultim'a suflare.

Din alu doilea criteriu alu difinitiei de mai susu este asemenea invederatu, ca duelulu ce se intempla din provocarea autoritatii publice, nu póte fi condamnabilu. Lupt'a intreprinsa intre doue persóne, cu scopu de a împiedecá una mai mare versare de sânge este intocmai asia, de licita, că si resbelulu

portatu din cauza justa. Chiar' scriptur'a sacra apróba unu astu-feliu de duelu prin esemplulu lui Davidu cu uriasulu Goliatu. Este deci evidentu, ca lupt'a Horatiiloru cu Curiatii inca a fostu licita, de óre-ce aceea s'a facutu numai cu scopu de a împiedecá resboiulu intre Romani si Albani. Ér' din criteriulu alu treilea resulta, ca lupt'a ce se nasce pre ne-acceptate dintr'una schimbare de cuvinte seau din tr'una disputa ori cérta, nu se póte cualificá de duelu, pre cumu nici aceea, cându se intélnescu din intemplanenonocosa doi inimici armati, si incepu a-si mesurá fortiele fora de a se fi intielesu mai inainte intre sine.

Vorbindu despre motivele din cari se nascu de ordinariu duelele ilicite in societatea moderna, trebuie se recunoscemu ca acelea erau necunoscute la anticii greci si romani. Prin acést'a nu voimu se sustienemu ca acelea popóre clasice ar' fi fostu indiferente facia de gloria si rusine, facia de faptele bune si rele, cu unu cuventu, ca n'ar fi avutu idee despre onóre, care se ia dreptu pretextu la duelele de astadi. Din contra conceptulu acelora despre adeverat'a onóre erá cu multu mai inaltu decatu se fi crediutu ca ea s'ar' poté vatemá printr'unu cuventu rostitu de una gura nespalata, seau prin calumni'a unui reu-voitoriu. La greci că si la romani, indiviidii eráu contopiti in statu salutea si binele acestuia erá afacere de onóre pentru fia-care cetatianu; ér' onórea personala consistá intru aceea, că se aduca societatei servitie credincióse, si se-si faca totu-de-a-una si in totu locul detori'a. Celu ce traia in conformitate cu legile statului si satisfacea obligatiuniloru facia de elu acel'a se bucurá de tote onorurile civice; celu ce se distingea, seau aducea patriei servitie mari in pace si in resbelu, acel'a intémpiná dovedi de onore extra-ordinaria; ér' cetatianulu reu perdea, pentru anumite nelegiuiri, onórea civica cu totul seau in parte (*capitis deminutio*). Fia-care erá adeca apreciatu dupa faptele sale si dupa conduita, ér' nu dupa bârfelele si calumniile unui seau altui adulatoriu nerusinatu. Dupa conceptulu vechiloru romani, lips'a de politesa, una vorba necumpenita, una mojičia seau neglióbia potea lipsi negresitu de onóre pre acel'a dela care provenia; ea nu potea desonorá inse nici una data pre altulu. Una palma d. e. seau una lovitura cu piciorulu, erá considerata că una neplacere corporala, care ar' fi multu mai simtita deca ar' proveni dela o fientia mai forte, cum ar' fi unu animalu. Se potea prea bine, că cine-va se se supere, se se manie, se-si resbune chiar' pentru suferintia; dar' cu tóte acestea onorea-i remanea neatinsa. Astu-feliu se naréza d. e. despre Socrate, ca primindu odiniora una lovitura de pecioru, a suferit'o fora de a dice macaru unu cuventu. Mirandu-se inse multimea din pregiuru-i de pacienti'a lui, intieptulu declará cu tonu liniscitu: de m'ar' fi lovitu unu asina,

m'ar' durea multu mai tare și nici atunci nu m'asi potè plânge. Țr' despre Mariu se scie, că fiindu provocatu la duelu de unu comandantu teutonicu, -i respunse: „de tî s'a uritu de viétia, spensura-te; ér' deca ai pofta de bataia 'ti voiu trimite unu gladiatoriu invalidu, cu carele te vei potè bate câtu-ti place“. Ciniculu Crates fî si mai practiculu: Densulu primu intr'm'n'a din dîle dela unu anumitu Nicodromos una palma atâtu de tare in câtu tóta faci'a i-se înflă si degetele faptuitoriului se imprimara formalu pre obrazulu cinicului. Si sciti ce a facutu Crates? alergă numai de câtu a casa, luà una fasia de pergamentu si scrise pre ea: „*Νικόδρομος πέντε*“ (Nicodromos a facutu acést'a). Acestu biletu si-lu legă pre frunte si se plimbă astu-feliu prin tote locurile publice, că se véda câtu se pôte mai multi ómeni dexteritatea degeteloru lui Nicodromu. Prin acést'a faptuitoriulu ajunsu atâtu de disprețuitu in aintea multimei, in câtu nu cutezá se mai iese de acasa.

In zadaru vomu caută deci originea duelului la poporele clasice ale anticității. Biseric'a creștina in cercarile sale de convertire l'a aflatu mai antăiu la sementiile germane, unde duelulu figură in numerulu celoru alalte ordale¹⁾. In ainte de convertirea acestoru popóre adeca ori-ce cauza ajungea in aintea tribunalului trebuiá se se decida prin duelu, deca litigantii eráu barbati liberi si probarea prin martori erá cu nepotentia. Țr' deca partile litigante nu eráu barbati liberi, seau erau femei, atunci probarea se facea prin sórte, seau prin mergerea cu picioarele góle preste fiéra arse de plugu, prin portarea unui fieru arsu in mana, prin tiénerea manei in apa fierbinte etc. Se întielege, ca biseric'a creștina nu putea privi cu indiferentismu aceste datini barbare, ci începù numai decátu a lucrá pentru sterpirea loru, adoperându-se a imblândi anemele poporului prin spiritulu creștinescu, si a inlocui selbateci'a si crudimea prin compasiunea si iubirea evangelica, ér' spre a ajunge mai curundu la acestu scopu, introduse de timpuriu si „dreptulu de asilu“. Precumu se scie, acestu dreptu consistá intru aceea, ca persón'a persecutata, care se refugiiá intr'unu locu sacru, numai putea fi atacata. Cu tóte acestea, sterpirea duelului cá si a celoru alalte ordale din procedur'a judiciaria, se putea face numai incetinelu, de óre-ce ele eráu atâtu de înradecinate in sentimentulu poporului, încátu nici chiar' regii convertiti nu se simtieau in stare de a-le sterge si oprí de una data cu forti'a, pre lângă tóta puterea de care dispuneau. Astu-feliu ne spune istori'a, ca Luitpartu, regele Longobardiloru, se plângea pre la începutulu secolului alu optulea, ca nu pôte sterpi din sinulu poporului seu datin'a de a decide prin duelu causele litigióse.

„Am aflatu ca multi si-au pierdutu viétia in lupta fora cauza justa, si cu tóte acestea nu potemu interdice acést'a datina impia înradecinata in poporu“.

Deci sementiile germane nu erau nici de câtu dispuse se se lapede de usurile dreptului loru paganu nici dupa convertire. Pentru aceea biseric'a a trebuitu se se marginésca la începutu a dá ordaleloru o directiune mai umana; de unde si vedemu, ca unii episcopi si preoti, singurateci, ba inca si Carolu Marele, le considerá de licite, si le împreună chiar' cu ceremonie religiose. In asia numit'a *lex Alemanorum* se prescrie expresu, cá causele litigióse de proprietate se se decida de litigantii prin duelu. In virtutea acestei legi trebuiá cá litigantii se iae din loculu contestatu una mana seau dóue de pamentu fiendu de facia grafulu, carele avea se lege pamentulu luat in una cârpa, si se-lu sigileze; ér' litigantii poneau carp'a sigilata in midloculu arenei de lupta, si tienendu verfurile sabiiloru pre ea, chiamáu pre Domnedieu creatoriulu de martoru, implorandu, cá acel'a se iese victoriosu din lupta, care are dreptu la loculu contestatu. Invingatoriulu remanea proprietariu de dreptu si de fapta, ér' contrariulu invinsu erá condamnatu la una amenda in bani, pentru-că a pretinsu pre nedreptulu proprietatea altui'a. In asia numit'a *lex Angliorum* aflamu urmatóarele: Candu se vorbesce de o femeia, ca si-ar' fi otravitu barbatulu, seu ca l'ar' fi omoritu pre alte căli, atunci barbatulu celu mai de aprópe inruditu cu dên's'a trebue se-i dovedésca nevinovat'a prin duelu; ér' deca nu s'ar' aflá luptatoriu, atunci femeia se mérga descultia peste noue (9) fiéra ardietóre de plugu. Legea burgundiloru prescrie de asemenea, ca spre încungiurarea sperjuriel oru cari se comíteau fórté desu, se se permita duelulu, decum-va unulu dintre litigantii doresce acést'a; căci dice ea- celu ce cunósce adeverat'a stare a lucrului si este hotaritu a jurá unulu cá acel'a nu pôte avé motivu de a refusá lupt'a. In codicele numitu *Schwabenspiegel* si *Sachsenspiegel*, inca se enumera tóte casurile in cari trebue se aiba locu duelulu, si se prescriu tóte amenuntele cu privire la locu, la timp, la arme si la imbracamintea duelantiloru, precumu si la ceremoniele ce au se premérga luptei.

Din tóte acestea se vede, ca popóarele germane tieneau tare la credinti'a, cumcá decisiunea rezultata din ordale in genere, si in deosebi din duelu, ar' fi in totu casulu justa si identica cu vointi'a lui Domnedieu. Care a fostu inse atitudinea bisericiei creștine facia cu acést'a deprindere pagana si barbara, ce-si cuceri locu chiar' intre legile poporeloru? Este adevératu ca precum am amintitu deja episcopi singurateci si chiar' sínóde provinciale întregi, mantieneau la începutu ordalele. Biseric'a universala inse, prin rostulu pontificiloru romani s'a pronunțiatu totu-de-a un'a in contr'a loru. Astu-feliu pap'a Stefanu VI

¹⁾ Cuventulu: ordal = urdelu = urtheil in sensu de judecat'a lui Domnedieu.

(885—891), fiindu întrebatu de Luitbertu, archiepiscopulu de Mogunti'a, deca este bine cá unu omu banuítu de omoru se-si dovedésca nevinovati'a printr' unu ordalu respunde: „*Sántele canóne nu apróbatari probe, ér' ceu ce nu este aprobatu prin declaratiunile santiloru parinti, nu trebue se se aplice dupa inchipurile superstitiöse*“. Ba biserica universalá s'a pronunçiatu deja mai inainte in contr'a duelului. Se scie adeca, ca Lotharu II, regele de Lotaringi'a, invinovatise pre legitim'a s'a socia Theutberg'a de adulteriu si infidelitate, si in cele din urma o si parasi, luandu in casetori'a pre Waldred'a. Mai inainte de a contrage inse a dou'a casetoria, cerea cá Theutberg'a se-si probeze nevinovati'a designandu unu cavaleru, care se dueleze cu altu cavaleru designatu de deúsulu, adeca de rege. De cum-va ar' cadé in lupta cavalerulu reginei, dens'a se fia judecata cá viinovata. Pap'a Nicolau I (858—867) desaprobá acést'a cu tota seriositatea, dicandu, cá desi s'ar admite dupa legile Longobardiloru, totusi nu e de a se urmá, de óre-ce cei ce primescu duelulu seu se supunu altoru ordale, *se parv a ispiți pre Domnedieu*. De asemenea condamna si pap'a Alexandru II. (1061—73) legea vulgara despre deosebítele ordale, sub cuventu ca aceea nu este intemeiata pre nici una aprobare din partea bisericeii, ci din contra, provine numai din invidi'a diavolului; si cu autoritate apostolica opresce de a pretinde cineva seau de a se invoí la astu-feliu de lucruri.

Interdicerea acést'a s'a repetatu de pontificii romani mai adese ori in decursulu timpiloru. Celestinu III d. e. fiindu întrebatu la anulu 1195 de unu episcopu, deca este permisu cá in procesele de proprietate se se aplice duelulu, respunde claru si lamuritu, ca duelulu este cu totul interdísu atátu in casulu acést'a cátu si in altele. Honoriu III declará la anulu 1225, cá unu astu-feliu de ordalu este cu totutu interdísu (penitus interdictum), fiindu-cá prin elu se ispitesce Domnedieu, si-lu pune sub censurile besericesci fara dreptu de apelare.

Unu sinodu tienutu la Valenci'a in anulu 855 decretá, cá celu ce cade in duelu, se fia consideratu cá unulu carele s'a sinucisu, si cadavrulu lui se nu se inmormenteze cu ceremonie bisericesci. Ér' conciliulu Lateranense celebratu la anulu 1212 interdíce severu clericiloru ori-ce participare la ordale, mai vertosu binecuventarea si sautirea obiecteloru întrebuintate la acelea.

Deca cu tóte acestea duelulu s'a mantienutu inca inca cátu-va timpu cá ordalu, nu trebue se ne mire cátu-si de pucinu; de ore-ce nu e lucru tocmai usioru a sterpi datini vulgare invehite si inradecinate adencu, mai alesu candu acelea au ajunsu se-si cucerésca locu între legile popóreloru, si se formeze una parte din procedur'a loru judiciaria.

J. Marculetiu.

Actele congresului scientificu internationalu alu catoliciloru.

Mai de-curéndu au aparutu actele congresului scientificu internationalu alu catoliciloru, tienutu la Paris dela 8 Aprilu pana la 13 Apr. 1888, su titlulu: *Congrès scientifique international des catholiques tenu a Paris du 8 au 13 Avril 1888, Paris 1889*, dóuc tomuri: tom. I. pag. I—CXXVIII si 1—452; tom. II. pp. I—IV si 1—800.

O lucrare importanta acést'a atátu din punctu de vedere scientificu cátu, si alesu, din punctulu realisarei scopului ce congresulu amintitu l'a avutu in vedere: concentrarea activitatei scientifique a catoliciloru in cestiunile principali ale filosofiei, scientieloru si ale istoriei, cu deosebitu respectu la acelea cestiuni, care stau in legatura mai strinsa cu adeverurile rel. crestine; a aretá stadiulu scientiei moderne cu privire la acele cestiuni; a dá impulsu si a tunde modu, cá ónenii de sciintia ai catoliciloru se studieze cátu de profundu si cu cátu mai mare ordóre aceste cestiuni. Pre scurtu: cá ajutându-se imprumutatu, se progreseze in ale credintiei si in acelea ale sciintiei, fora se-si sacrifice pe dc o parte ortodocsi'a, ér' pre de alta parte sinceritatea scientiei (tom. I. p. XVIII).

Scopu alu carui importantia S. S. Sumulu Pontifice Leone XIII. de repetite-ori l'a accentuat. Asia in Epistol'a adresata organisatorului Congresului, Mauritiu d' Hulst: „Res quidem suscepta vobis est honesta per se et ad nomen vestrum decora; eademque esse potest ad germanam scientiarum dignitatem, non minus quam ad catholicae fidei praesidium, frugifera. Hoc enim est, ut profiteamini, vobis propositum: communicare inter vos consilia ingeniique vires tamquam societate quadam ob eam causam conjungere ut possitis varios doctrinae vestrae fructus, eos nominatim quos indagatio naturae vel antiquitatis investigatio peperit, Ecclesiae philosophiaeque christianae commodare. *Quod habet nunc majorem fortasse, quam ullis retro temporibus, opportunitatem*. Siquidem rationalismi ac naturalismi fautores metaphysicae refutationem experti, mutato genere locoque certaminis, malunt jam a rebus quae intelliguntur ad eas quae cernuntur descendere; proptereaque historiae leges ad arbitrium saepe confingunt, nec raro incerta pro certis affirmant, commentitia pro veris: imprimisque conantur adversus mundi opificem auctoremque Deum naturam ipsam percontari ac propemodum sollicitare repugnantem“ (t. I. p. VI). Ér' in Epistol'a catra Archiepiscopulu de Paris, între altele: „ . . . Optimum (enim) est horumque temporum et morum rationi valde opportunum communicare inter se consilia viros eruditos simul ac pios quibus propositum est utriusque studere laudi ingeniumque et doctrinam in obsequium divinae veritatis conferre“ . . . (t. I. p. IX). Astufeliu si amintitulu organisatoru, v-presiedinte alu Congresului M. d' Hulst, provocându la cuvintele S. Sale: „ . . . Non (enim) est unde melius quam ex ipsis Summi Pontificis verbis intelligatur quid sibi ante oculos posuerint ii qui nobiscum in hoc opere promovendo conspirant, nempe ut quod temere negare solent impii homines, *discendi studium germanamque scientiam posse cum fide integra consistere*, illud non jam verbis sed re ostensum evadat“ . . . (t. I. p. LXI).

Si scopulu propusu s'a ajunsu. Dovada suntu actele oficiöse ale Congresului (pieces justificatives, tom. I. pp. XXXIX—CXXIII), dovada celea 70 de studie (mémoires), publicate in aceste dóue volume, in care sciinti'a adeverata se imbratosiédia cu credinti'a curata.

Inainte de ce am vorbî despre lucrările Congresului, nu vâ fi fora óresi-care interesu, a amintî un'a-alt'a din istoriculu aceluia-si Congresu.

Iniatiiv'a pentru tienera unui Congresu internationalu alu eruditiloru catolici, s'a luatú inca la an. 1885 l. decembre, cu ocaziunea Congresului II. alu catoliciloru din Normandi'a, tienua la Rouen. Totu atunci s'a constituitu si comisiunea organisatóre sub presidiulu Prelatului M. d' Hulst, care comisiune, constituindu-se definitivu, la 13 aprilu 1887 a edatu regulamentul Congresului (t. I. pp. LVIII—LXI), in intielesulu carui'a tit. II. art. 15. „Nici o lucrare se póte ceti in Congresu, fora a fi admisa de comisiunea organisatóre;“ si art. 16: „Lucrarile suntú a se inaintá celu multu pâna in 31. Dec. 1887“ (l. c. p. LVIII).

Sciintiele¹⁾ au fostu impartite in 3 clase principale: 1. Sciintie filosofice si sociali; 2. sc. esacte si naturali, si 3. sc. istorice. Fia-care clase cupriudea mai multe sectiuni (v. t. I. pp. XLIII—XLIV). Impartirea acést'a fú necesaria pentru orientarea membriloru activi, a caroru libertate inse nici-decátu nu a fostu restrinsa, poténdu-se insinuá pentru sectiunea, si a-si inaintá lucrările din sciintia, din care dènsii au voitu²⁾. Cáci e de insemnatu, cá comisiunea organisatóre a edatu o programa a cestiuniloru propuse pentru studiare, desbatere etc. care programa cuprinde in sine celea mai principali cestiuni ale tuturoru sciintieloru, si care cestiuni comisiunea nu fora causa le a recomandatú deosebitei atentii a membrileru activi ai Congresului.

Acestu cestionariu interesantu se afla intre actele oficióse ale Congresului, tom. I. pag. XLV—LVII sub titlulu: *Programme des questions proposées*. Pentru noi se paru a fi mai insemnate intrebarile celea din dreptulu canonicu, si inceputulu crestiniismului. Sub VII: *Droit canonique*, 14° se propune: *Punctele mai importante ale disciplinei besericee orientali* (tom. I. pag. L). Sub XV: *Origines du christianisme. Histoire et monuments*, 2° se propune: *Beseric'a primitiva. Organizatiunea cultului si a ierarchiei: 1° in beseric'a din Ierusalim; 2° sub decursulu misiuniloru s. Paulu; 3° dupa mórtea santului Petru* (tom. I. p. LV). Totu acolo, 7°: *Studiarea mai de-curéndu descoperitei „Doctrina apostolorum.“ Tempulu cartei. Loculu unde fú compusa. Starea de atunci a dogmei si a disciplinei besericesci dupa marturi'a acestui documentu* (ibid).

Si éra-si acolo, 9°: *Studiarea inscriptiuniloru si a pictureloru, ce desluciri ne dá ea cu privire la dogma, la disciplina, la ierarhia, la liturgia, in celea 6 secle d'antáiu* (ib.), si 8°: *Ce progresu a facutu archeologi'a crestina dela inceputulu secului presente: monumentele seceloru prime, epigrafi'a, art'a?* (tom. I. pag. LV).

Din intrebarile atinse un'a numai, ace'a de sub XV 2° s'a studiatu, si cetítu in Congresu; éra despre alt'a XV 7° in legatura cu alta intrebare, se face pre scurtu amcutire.

Dupa cari potemu trece la lucrările Congresului.

Nu ar' fi tempu perdutu a ne ocupá cu aceste studie fundate si mai pre largu; a dá traducerea unor'a, specimene

¹⁾ Tóte ramurile sciintieloru s'au luatú in programa, afora de acelea teologice (. . . question proprement théologique). Cercul comisiunei oganis. din 30 aprilu 1887, t. I. pag. XLIII.

²⁾ Astufeliu s'a intemplatú, cá impartirea din cestiune a suferitu unele modificari, incátu mai târdiu facúndu-se impartire nóua, urm. 6 sectiuni au remasu: 1. Istori'a comparativa a relig. (mai inainte clas'a III. sect. 4; in »lucrările sectiuniloru« (travaux des sections) sub titlulu: »sciences religieuses«); 2. sciintiele filosofice (mai inainte cl. I); 3. sc. juridice (m. i. cl. I. sect. 4.); 4. sc. istorice (m. i. cl. III.); 5. sc. naturali (m. i. cl. II.) si 6. sc. antropologice (mai inainte cl. II. sect. 5).

din altele, séu baremu titlulu tuturoru studiiloru cuprinse in aceste dóue tomuri (ce'a-ce cu alta ocaziune, deimpreuna cu enumerarea cestiuniloru propuse, o vomu si face). De astadata inse nu ne estindemu decátu numai la 3 studie, care ne intereséda dupa parerea nóstra mai deaprópe.

Primulu este acelu'a alu invetiatiului istoricu Par. Car. de Smedt, ³⁾ si pórtá titlulu: *L'organisation des Églises chrétiennes jusqu'au milieu du III. siècle*, adeca: *Organisatiunea besericeiloru crestine pâna la diumetatea secului III.*⁴⁾ in tom. II. pag. 297—338.

Disertatiunea Par. de Smedt, cetita in siedinti'a din 10 aprilu,⁵⁾ dupa impartirea dela pag. 298 cuprinde 3 perióde; *periodulu I.* pag. 290—308 *periodulu* apostolicu séu tēmpurile apostolice, dela ascensiunea D. N. Isusu Christosu pana la mórtea s. Joanu Evang. adeca pana la finea secului primu; *periodulu II.*, pp. 309—338 seculu alu doilea si pana la persecutiunea lui Deciu, diumetatea secului alu treilea; *periodulu III.* pana la edictulu de tolerantia din a. 313 (acést'a nu a aparutu).

In *partea prima* De Smedt diseréza despre episcopi si presbiteri, diferinti'a dintre ei, si despre diaconi. Totu despre acestia, dar' cu intentiunea si *scopulu propusu* de a aretá si demústrá caracterulu monarchicu alu guvernarei besericeiloru din provinci'a Antiochiei si din Asi'a-mica, dejá in primii ani ai secului II., tractéza⁶⁾ in *partea a dóua* a disertatiunei sale. Aici multe despre relatiunea ce esistá între Episcopu si preotii sei, detorintiele si functiunile lorú si acelea ale diaconiloru; despre positiunea si auctoritatea Episcopului; mai apoi espune pre scurtu cea mai vechia forma a ierarchiei, dupa Constitutiunile Apostolice, si gradatiunea între diaconu, preotu si Episcopu (pag. 324 urm.). La pp. 318—319 vorbesce despre ordinarea Episcopiloru si a preotiloru, unde dá in traducere formul'a ordinatiunei Episcopului si préfrumós'a rogatiune, prescrisa in *Constit. Apostolice* la acést'a ocaziune, adnotandú su n. 8. cá dupa *Pitra, Juris ecclesiastici graecorum historia et monumenta*, tom. I. Romae 1864. *Proleg. p. XXIV. n. 13.* acést'a parte a Constitutiuniloru Apostolice adeca VIII., si 4 5 e fórté vechia⁷⁾.

Isvórele -i suntú, in partea I. *Doctrina duodecim Apostolorum* si *Epistola Clementis Romani ad Corinthios*;

³⁾ Dela care avemú precátu scimú, urm. opuri: a) *Dissertationes historicae* (se afla in bibliotec'a cpp. rit. lat. de Oradea-Mare, inter theologica Nr. 215). b) *Introductio generalis ad historiam ecclesiasticam critica tractandam*, Gandavi 1876 (ib. nr. 438). In care opu de Smedt mare parte scrie despre metódule genuinu de a scrútá cestiunile istorice (pp. 4. si urm.); modulu si metódule de a scrie istoria; filosofi'a istoriei; art'a criticee; despre interpretarea drépta a testimoniiloru (art. II. pag. 18. si urm.), despre coniectura scl. Despre care opu v. si *Zeitschrift für d. Kath. Theologie*, an. I. 1877, Innsbruck. — 3) *Principes dela critique historique* (vedi *Etudes religieuses*, 4 série tom. IV. si *Stimmen aus Maria-Laach* t. IX).

⁴⁾ Séu dupa pag. 441: *Organisation des Églises chrétiennes primitives — Organisation des besericeiloru crestine primitive*. . . Despre acestu obiectu vedi Dr. Joanu Vancea, *Dialogu despre constitutiunea besericee* si despre sínóde, Oradea-Mare 1861., si *Fóia besericesca*, red. de Dr. Ales. V. Gram'a, anulu I. 1883. Blasiu, pag. 323—327: *Ceca despre organisarea primitiva a besericee*.

⁵⁾ V. pp. 441—442, unde si interesant'a discutíune escata între Duchesne, De Smedt, Kurth etc. asupra dilei séu dileloru celebrarei s. liturgie scl.

⁶⁾ *Pag. 309 urm.*, cá apoi cându, la pag. 335 si urm. resuma rezultatele obtienute din, si priu producerea documentelor secului II, se ne face atenti cá si de aci se vede si probéza anticitatea regimului monarchicu alu besericeiloru (pag. 337), pentru care de-si din acelu stravechiu tēmpu posedemu numai fórté pucine documente, dar' acestea dela inceputulu secului II. suntú certe si clare.

⁷⁾ *Textulu originalu întregu*, si traducerea latina se afla la *Pitra* l. cit. pag. 43—53. Impartirea de mai susu e d. Migne.

in a II. *Constitutiones Apostolorum*, pre care le citéza dupa impartirea ed. *Migne Patrologiae graecae* (pag. 314 not. 3), si alte monumente din vechime, cum sunt *Canones Apostolorum*, *Epistola ad Ephesios* etc. Descriindu aceste isvóre ale cunoscutiei disciplinei vechi, in continuu se provóca la ele; dá excerpte din ele, ⁸⁾ facându-si observatiunile sale pretiöse ⁹⁾.

Aici e locul se amentimu si ace'a, cá in siedinti'a din 12 apr. par. De Smedt a vorbitu despre *constitutiunea besericelor primitive contra Hatch si Harnack* ¹⁰⁾.

Alu doilea studiu e studiulu celebrului istoricu criticu *M. Duchesne* asupra originei liturgiei gallicane: *Memoire sur les origines de la liturgie gallicane, cetitu in sied. din 12 apr.* ¹¹⁾ pp. 387—397, unde atingénda particularitatile acestei liturgie Duchesne contra celoru ce dicu cá patri'a liturgiei din cestiune ar' fi Lyon (pag. 389), sustiene cá a fostu Milano; liturgi'a gallicana la mediuloculu séu finea secului IV. din orientua s'a derivatu in occidentu pre tómpulu, cându beseric'a din Milano a avutu in lumea latina cea mai mare auctoritate ¹²⁾.

La pp. 420—427 se afla studiulu profes. de dreptulu canonicu la institutul cat. de Paris, *M. Bonidinhon* despre conciliulu dela Laodice'a, sub titlulu: *Note sur le Concile de Laodicée*. Auctorulu luându la esaminare textulu canónelor, producénda argumente interne si esterne face conclusiunea cá, textulu cunoscutu sub numele „*canónele conciliului dela Laodice'a*“ nu e, decátu o colectiune de prescurtari de canóne (si nu de canóne): care colectiune presenta semne necontestabile a dóue colectiuni de canóne deosebite, si inegale de lungi, de pre la finea secului IV. (v. pag. 427, cf. pag. 447). Asia spre es. pag. 424 aréta cum canónele 3, 4 (in textulu grecescu; ér' in versiunea latina 5), 7, 8 si 20 dela Laodice'a, provinu diu 2, 17, 8, 19 si 18 dela Nice'a. Mai in diosu, la can. 9, 33 si 34 Laod. provóca la can. apostol. 44 (respect. 45); can. 37, 38, 19 Laod. cu can. apostol. 69 (70) si 71 (71), scl.

Mai amentimu, cá viitoriulu Congresu se vá tiené in 1891. pentru care cestiunile ce mereu se propunu din partea aderentiloru, se publica in *Buletin dela commission de permanence a Congresului* (redac. Beurlier et J. Guieu, Paris). Asia in numerulu 3 an. II. 1889. la pag. 4 *Graffin* profes. la facultatea teologica dela institutul catol. de Paris, atrage atentiunea invetiatiiloru asupra literaturii siriace, încátu in ace'a literatura se afla multime de liturgie; recoménda a cercetá originea lor, cá se scimu care sunt de origine

⁸⁾ Cum am vediutu mai susu, la rogatiunea consecr. Episcopului. Asia pag. 322 si urm. din canónele apostol.

⁹⁾ Despre intrebarea propusa sub XV. 7°, aici se face amintire si anume, la pag. 299, not'a 2. unde citându De Smedt din *Αἰδάζη τῶν δώδεκα ἀποστόλων* dupa edit. F. Funk, Tubingae 1887, spune cá Dr. Funk in acést'a editiune *Proleg. pp. XXXIV—XXXVI*. aduce atátu de valide argumente, cátu si densusul paru a fi suficiente, pentru a pune compositiunea acestei scrieri in seculu I. Despre *Doctrina Apostolorum* la noi a scrisu Joanu Borosiu in Preotulu romanu, Gheri'a an. X. 1884. pp. 188—191. si 227—228. sub titlulu: *O descoperire noua a Invetiaturei apostolice si Liturgi'a*, dupa Dr. G. Bickel, die Zeitschrift für die Kath. Theologie, Innsbruck, VIII. 1884.

¹⁰⁾ V. tom. II. pag. 447.

¹¹⁾ V. pag. 446, unde si discutiunile pre scurtu.

¹²⁾ Ref. la liturgi'a gallicana, vedi cit. *O descoperire noua a Invetiaturei apostolice si Liturgi'a de J. Borosiu*, in Preotulu romanu, curs. X. 1884. pag. 228., si Desvoltarea istorica a celebrarei s. jertife a liturgiei de Justinu Popfii (in msu), § 3. not. 1. unde vorbindu despre liturgiile care sunt in usu in beseric'a catolica de ritulu apusénu, sub d) dice: „Liturgi'a gallicana, care reduce la cea mozarabica, s'a intrebuintatu in originalitatea sa in Franci'a numai pana la seculu IX. cându fu inlocuita prin ce'a romana,“ ér' sub c): „Liturgi'a mozarabica, numita mai nainte gotica, . . . are multa asemenare cu cele orientali“ scl.

catolica, si care de orig. nestoriana séu iacobita; e de mare interesu a cunósce textulu esactu alu liturgiiloru vechi catolice, alesu ce privesce cuvintele consecratiunii si invocatiunea Spiritului Sântu.

Dr. Felicianu Branu.

Extrasu din corespondenti'a unui preotu despre bibliotec'a museului diecesann din Lugosiu.

Relatiunile materiali ale celoru mai multi preoti ai besericei nostre sunt de atari, încátu acelea abia ierta, cá in casulu celu mai bunu se-si adune o biblioteca mai abundanta si se-si procure carti, opuri ori diuarie scientifice din cele mai necesarie. Urmarea apoi este cá o parte buna din preotime pre lánge ceea mai buna vointia, din lips'a midiloceloru, nu se pote perfectená.

Spre a sucurge acestoru lipse, — spre a intende preotimei midiloce de perfectinare intelectuala, suntu chierate bibliotecele publice, pre lenga cele protopopesi districtuale, in prim'a linea: *bibliotecele diecesane*, unde se potu si trebue adunate nu numai opurile mai necesarie, ci si cele mai destinse, rare si bune in tote ramurile sciintieloru.

In vécurile de mai inainte monastirile au fostu centrulu miscariloru religiose si scientifice, acolo a fostu sufletulu atátu alu vietiei contemplative catu si alu celei scientifice. Acele au coadunatu intru sene poterile intelectuale si tesaurulu cartiloru si opuriloru de tote clasele.

Loculu acelora adi in multe privintie au se-lu ocupe resiedintiele episcopesci, unde fiindu centrulu guvernarei, de o parte potu si trebue se fia aplicati barbati provediuti nu numai cu betranetiele venerande si cu ore-si care-va ratiune de administratiune, fora barbati destinsi cu sciintia teoretica, si cu diliginti'a dovedita in lucrare, éra de alta parte acolo are se fia asediatu tesaurulu sciintieloru depusu in opuri alese, conservatu in biblioteca bine organizata, carea clerului esternu se intenda midiloce necesarie de studiare si de perfectinare intelectuala.

Amu primitu si noi cu bucuria catalogulu bibliotecei si museului diecesanu din Lugosiu, pre care On. Redactiune a binevoitu a-lu schitiá in numerulu trecut.

Dieces'a Lugosiuului abia numera 36 ani dela infintiarea s'a. Inceputulu infintiarei bibliotecei acelei diecese numai cu 6 ani cade mai tardiu. Caci dupacum aflamu notatu dreptu in facia catalogului publicatu, pre la anulu 1859, din lasamentulu primului prepositu alu diecese *Teodoru Aronu* s'au primitu cele dintai carti in numeru de 183 darabe.

Bibliotec'a acést'a, luandu afora câte-va donatiuni private: in decursulu aniloru s'a inmultitu mai vértosu prin cartile testate si remase dela episcopi si capitulari repausati.

Museulu cu colectiunile procurate mai multu cu spesele II. S'ale Domnu episcopu Dr. V. Mihali numai la a. 1883 a treculu in proprietatea diecese, candu adeca II. S'a D. Episcopu in sinodulu din 1883 acele colectiuni lea daruitu si lea dechiaratu de proprietatea diecese, cá astufeliu pentru totudeauna se se dée respunsu totoruru cari nu incetau de a cere dela Episcopia cá acele colectiuni se se donedie unei ori altei reuniuni straine.

Publiculu romanescu, cu deosebire inse dieces'a cu recunoscenti'a filiala a intempnatu dispusetiunea publicarei catalogului din cestiune, deore-ce prin ace'a de o parte vede asecurata proprietatea s'a in contra ori carei instrainari, — éra de alta parte i- s'a deschisu calea, i- s'a facutu posibilu de a se poté folosi — numai se vré — de tesaurulu

cunoscintelor cuprinse in opurile bibliotecii si in colectiunile museului.

De ar' dá bunulu Domnedieu cá catu de curundu se potemu avé ocașinne de a poté scrie si despre bibliotecile diecesane mai vechi decatu a Lugosiului si se ne potemu mangoiá cumcá atátu bibliotecile, catu si arhivele diecesane suntu in regula si se apera de ori ce instrainare; caci din acte vechi se cunoesce trecutul, se chiarifica presentele, si se intemeiadia dreptulu istoricu.

Pelerinagiulu la Pócs.

Este o datina, cá cu ocașunea serbatórei Adormirei Preacuratei in totu anulu o multime mare de credinciosi gr.-catolici mergu din partile Satmarene si Selagiene la ruga la Pócs (comitatulu Szabolcs) unde se afla o manastire a calugariloru basiliti si beserica inchinata vergurei Mari'a. O datina in sine laudabila, caci totu ce desvóita sentiulu de pietate si zelulu religiosu este de laudatu si de pretiuutu in poporulu nostru; dorere inse, cá aceste procesiuni, cari ar' trebui intru adeveru se fia pie si evlavióse, nu suntu asia, cáci din cáti mergu la Pócs, cáte-va mú abea cincii percente de mergu diu zelu adeveratu crestinescu, cei alalti, mass'a cea mare, mergu diu alte motive marsiave, cá la unu tergu mare, unde in locu se se róge profitéza de ocașunea de a se distrage (comedia, ringspiel, panorame etc), fete si fetiori mergu pentru intalnire, convenire, facu cunoescentia pentru alte scopuri, ma se comitu si unele fapte, cari neci de cum nu convinu cu santienu'a locului, abstragându dela unele furturi si alte crime comise, totu de pí caletori, cari tóte detragu multu din scopulu si santienu'a pelerinagiului píu, si pelerinagiurile degeneréza in escese necuviincióse si contrarie scopulu religiei nóstre.

Se mai cumpera apoi acolo unele carticele de rogaciuni romanesci constatátore abea diu cáte-va foitie, dar' cu devise sensationale ca urmatorele: *cine va pune acésta carticica pre pantecele femeiei, ce nu póte nasce, de locu va nasce*, si alta: *„cine vá ceti acésta carticica si-va scé cu 12. dile mai înainte diu'a mortii sale“*. Din aceste devise se vede apriatu, cá carticelele santu facute de jidani carora le placu reclamele, si vreu a esplotá nescienti'a si naivitatea poporulu nostru simplu, vendiendu-le pre unu pretiu bagatelu ca productulu literaturéi de piatia-strada a la bulevard. Astu-feliu de carti apoi facu concurentia nemeritata cartiloru de rogaciuni concepute de preotii, si binecuvantate (aprobate) de Archireii nostri besericesci.

Nu potu se retacu unu abusu ne calificatu, cá cu ocașunea acelu pelerinagiu in Pócs, pretiuulu unei sánte liturgii este tacsatu cu sum'a de 10 cr. cu acestu pretiu apoi se vëndu o multime de liturgii, prin o astu-feliu de mesura se micșoréza valoarea misei celebránde, apoi pentru multimea loru cea mare tempulu fisicu nu ajunge la implinirea intentiuniloru.

Considerandu cá numai fórté pucini mergu din adeveratu zelu de pietate la acestu locu de ruga, ér' cei mai multi mergu din alte motive si scopuri lumesci. Considerandu cá drumulu costa pana la 5—6 dile, tempulu celu mai mai priintiosu de lucru, care se pierde fora celu mai micu folosu spirituale. Considerandu mai departe, cá abuserile si escesele, ce se comitu in acelu drumu nu convinu cu santienu'a intreprinderei pie, ar' fi de doritu ca fiasecarele preotu se-si invetie credinciosi sei, cá numai acei credinciosi se interprinda acea cale de ruga, cari suntu animati de adeveratu zelu crescinescu, zelu de pietate si iubire catra santele rogaciuni, éra cei alalti, multimea, se remana a

casa se-si véda de lucrulu loru, implinindu-si pietatea loru in besericele proprii, rogatiunea este primita ori unde, numai se purcéda din anima curata, infrunsetieze-si si -si inbogatiesca besericele loru, catra cari au detorintia. Cu ce suntu mai primite rogaciunile in Pócs in sgonotulu acelu mare si in valmasiala, unde arm'a giandarmului pazesce, cá se nu se ucida omeni? Cu ce suntu ma primite s. liturgii, pomelnicele si serindariile conferite la Pócs, decátu a casa in beseric'a sa propria, unde despre implinirea loru se pote couinge insusi credinciosulu oferentu? Ma cei mai multi capeta bóla din ostenél'a drumului, in cátu suntu nevoiti a suferi mai multu tempu, precum si in anulu acesta au fostu mai multe esemple, chiaru si intre credinciosi miei.

V. Lesianu,
parochu gr. cat.

Comitetulu besericeii gr.-cat. din Bandu aduce cea mai mare multumita marinosului donatoriu *Surducanu Gavriila* care a donatu pentru beseric'a din Bandu in archidieceasa unu fundu internu cu casa pre elu in piatia Bandului si 4 jogere de pamentu, cari deja au si trecutu in foi'a besericeii gr.-cat. folosindu-le donatoriulu pana vá fi in viétia.

Filipu Popu.

Literatura.

Impositele indirecte la románi, studiu istorico-epigraficu de Joaniu V. Petrisioru absolventu alu facultatei de litere si filosofia si fostu studente in gimnasiulu de aici, tesa pentru licentia. Bucuresci 1889. Pretiuulu 2 lei 50.

Revista Catolica, ce apare in Bai'a mare sub redactiunea Dn. Dr. Vasiliu Lucaciu in fascicululu alu X de pre Octobree a. c. cuprinde urmatorele: Sclavagiulu Africanu, fine, de J. Marculetiu preotu archidieceesanu? Are animalulu ratiune? fine, de J. Marculetiu. 3. Desbinarea grecésca, fine de J. Dr. 4. Esistentia si representatiunea ceriului si a infernului inainte de crestianismu precum si la poporele necrescine. continuare, de S. P. Simon. 5. Corespondintie din Roma. 6. Revista contemporana.

Preotulu romanu, ce apare in Gherla sub redactiunea lui N. Fekete Negrutiu in fascicululu de pre Octobree. a. c. cuprinde 1. Caracterulu metropolitioru romani, continuare, de Dr. A. Grama. 2. Studiu din dreptulu can. continuare de J. Papiu 3. Cultulu prea curatei fetiore Maria de J. Borosiu. 4. Din istoria despartirei besericeii orientale de cea apuséna, urmare. 5. Varietati.

Cátra On. Cetitori!

Cu 1. Octobree a. c. intrandu foi'a besericesca si scolastica in anulu alu treilea venimu a rogá cu tota stim'a pre On. Cetitori asi renof abonamentele. In acelasu tempu rogámu cu totu adinsulu pre restantiari se binevoiesca a ne tramite detori'a de abonamente de pre semestrele trecute. Restantiile trecu preste 3200 fl. incátu astadi administratiunea se afla in neplacut'a pusetiune de a nu poté solvi remuneratiunile prescisa pentru redactori si colaboratori. Pentru aceea rogámu pre On. Abonati se binevoiesca a tramite fora amánare pretiurile cu cari detorescu, cáci in casulu contrariu vomu fi necesitati a sistá espedarea ulterióra a foiei pre creditu.

Administratiunea.

Partea scolastica.

Din instructiunea intuitiva.

In numerii 22 si 23 an. II. ai acestei foi sub titlu: „Din esperintia“ am publicatu doi articlii, in cari am aretatu unele defecte in mersulu invetiamentului poporala. Cá adausu la acei articlii fia-mi permis u a ne ocupá acum de instructiunea intuitiva in scolele nostre poporali.

Trecusemu de 7 ani, cându am intratu prim'a óra in scol'a din comun'a mea natala. Scol'a erá plina de copíi încátu nu mai avém unde siedé. Nu ne siliá nimenea si totu-si mergeamu cu totii, pentru-cá nicari nu ne poteamu jocá asia bine cá la scola. Joculu erá scopulu celu adevratu pentru care ne duceamu asia bucurosu. Cu cartea nu multu ne sfermámu capulu, cáci afara de vre-o cátiva mai mari, nici nu aveamu. Invetiatoriulu inca nu multu 'si sférmá capulu cu noi. Cei mai mari dupa-ce 'si gatau lucrarile, se ocupau si cu noi invetiandu-ne rogatiunile.

Intre rogatiunile, ce le diceamu in tote dilele mai invetiamu cev'a, ce trece'a dreptu rogatiune inaintea nostra. E vorba despre „celea cinci semtiuri“. Erá vorba despre 10 porunci, 7 taine etc. cinci semtiuri, apoi noi asia credeamu cá 5 semtiuri inca e o rogatiune.

Mai tardiu dupa-ce am sciutu cá ce e instructiunea intuitiva mi-am esplicatu lucrulu. La noi adeca numai dupa-ce au absolvatu cáti-va tineri preparandi'a din Prag'a a inceputu a fi vorba despre instructiunea intuitiva. Invetiatoriulu nostru pote va fi auditu si elu cev'a despre instructiunea intuitiva si asia ni-a invetiatu celea cinci semtiuri. Pote gresiescu, dar' eu numai asia mi potu esplicá lucrulu.

Din comun'a mea natala am ajunsu in scolele normale din Clusiu. Acolo se intielege am invetiatu mai multu, dar' in cea ce privesce instructiunea intuitiva putina diferintia.

Intr'a patr'a clase normale erán acatiate pre parati o multime de tipuri. Acestea serviau de baza la instructiunea intuitiva. Eu cá pensoru sciamu merge pre ele grozavu. Dar' ce erá pre tēmpurile acelea? Pre unulu erá unu mesariu si tote uneltele cáte le folosescu precum si obiectele ce le face mesariulu. Pre altulu erá fauru, lacatusiu calciunariu etc. Ce erá pre tipu trebuiá se invetiamu pre rēndu. N'am intielesu atunci si nu intielegu nici astadi cá ce erá scopulu atarei instructiuni. Se inveti de rostu numele la tote uneltele totoruru maiestrilor nu-i gluma si secund'a erá gat'a la cea mai mica erore si inca te semtiái fericitu déca scapái numai cu secund'a.

S'ar' paré, cá dora prin instructiunea acést'a scolarii 'si cascigáu multime de cuvinte. Eu inse marturisescu sinceru, cá nu mi-am cascigatu. Numirile celea multe le-am lasatu frumosielu acolo, unde le-am invetiatu, in scola. Apoi din tipu totu n'am sciutu eu cum merge maiestri'a cutare, nici n'am cunoscutu in realitate celea mai multe unelte ce le-am vediutu pre tipuri:

Asia stá instructiunea intuitiva¹⁾ in scolele ce avui fericire de a-le frecuentá. Pote cá intraltele se fi statu mai bine, cea-ce inse cu greu credu, pentru-cá precum am amintitu mai susu idea instructiunei intuitive atunci a inceputu a se latí si pre la noi.

Dar' se lasamu trecutul se vedemu cum stamu astadi? Ne-amu insielá amaru, déca amu crede cá amu facutu ceva progresu mare. Suntu forte multi invetiatori, cari intielegu

ce-i instructiunea intuitiva si apoi pre elevii acestor'a se si vede. Dar' suntu multi si de acei'a, cari tocmai asia suntu de in chiaru cu instructiunea intuitiva cá si primulu meu invetiatoriu fia ertatu. Nu suntu in chiar' cu scopulu si prin urmare, nu-si potu alege nici mijlocele si asia nu-i mirare déca totu tēmpulu ce-lu petrecu ca acestu obiectu e pierdutu.

Atari invetiatori nu observa nici o regula nici o ordine, ci s'aru in drépt'a si in stang'a, apoi cum pote fi vorba de ceva resultatu.

Am fostu fericitu a fi de facia la or'a unui atare invetiatoriu. Erá vorba se pertracteze din instructiunea intuitiva *vac'a*. Pertractarea precum mi aducu aminte a decursu cam asia: Vediut'ai tu vaca? Cáte petiore are vac'a? Ce folosu ne aduce noue vac'a? Cam atát'a a fostu totu. Apoi poftimu descriere. Din atâtea intrebári a potutu cunosce copilulu *vac'a* din tote punctele de vedere. Atát'a a sciutu elu si de acasa si asia nu erá de lipsa cá se mai piérda tēmpulu cu de acestea.

Pentru fratii colegi, cari nu suntu inca in chiar' cu scopulu instructiunei intuitive, séu mai de aproape disu cu scopulu exercitiilor intuitive de vorbire si intielesuali fia-mi permis u a citá aci cuvintele lui Grasmann, fostu celu mai distinsu scriitoriu pre terenulu acest'a si despre a carui opu (Indreptariu la exercitiile de vorbire si intielesuali) Diesteryeg dice cá: „Acest'a e adevratu modelu, capu de opera, fara indoiéia e celu mai escelentu indreptariu pre terenulu exercitiilor intuitive de vorbire si intielesuali.“

Grasmann dice: „Scopulu acestor'a nu e altulu, decâtu a familiarisá pre copíi cu obiectele lumei esterne si cu relatiunile si insusirile lor. A face posibilu, cá se observe bine lumea esterna si se si-o depinga (formeze ide'a f), prelucru si asia dintr'acelea se-si formeze o lume de idei, o lume interna, carea se corespunda pre deplinu celei esterne, si vorbindu-le despre acelea obiecte vorbindu si ei, incetulu cu incetulu se-si insusiesca o desteritate in vorbire. Inse acea, cumcá despre ce se vorbimu cu copíi nu o potemu increde eventualitáti, capriciului ori arbitriului, pentru-cá atunci instructiunea ar' deveni o flecaritura despre tote obiectele fara nici unu scopu si ar' conduce la distractiune si superficialitate: ci scopulu, carele trebue se ni-lu ajungemu prin unu planu bine lucratu, calculatu si constatatu se ne fia totu dea-un'a inaintea ochiloru. Exercitiile intuitive de vorbire si intielesuali se formeze trunchiulu acél'a, din care tote cele-alalte obiecte de invetiamentu, cá ramurile se crésca in tote partile. Pentru ace'a materialulu de invetiamentu asia trebue impartitu si arangiatu, cá acél'a se cuprinda in sine elementele totoruru obiectelor, si indata ce a ajunsu invetiatoriulu la punctulu acél'a, unde pregatirile la unulu seuu la altulu din obiecte suntu finite, obiectulu acél'a indata se se propuna in óra separata (scrisu, cetitu, geografia etc.) si atunci tēmpulu instructiunei se impartiesce dupa imprejurari.

Ce privesce form'a, ace'a precátu se pote asia ar' trebui arangiatu, cá inca se vina inainte nu numai tote partile cuvēntarei si tote speciile de cuvinte, ci si form'a, declinatiunea, conjugatiunea, derivatiunea si comparatiunea

¹⁾ Aci intielegu instructiunea intuitiva pentru despartimentulu I si II. a scoleloru poporale.

loru inse numai naturalu si nu fortiatu, maiestritu, ce nu e imposibilu, deca se face o impartira corespundietoria a materialului. Inse vorbirea ca atare adeca partile, formele ect. mea acum nu trebuie luate de locu de obiectu alu scrutării; dar' cu atâtu mai mare lipsa e de a aduna materialu din gramatica, din care mai târziu se voru desface regulele si legile generale ale limbii. Mai înainte de a cunosce regulele si legile e lipsa de o provisiune (materialu) limbistica, si desteritate in vorbire, cari avându-le nu va fi greu a afla legile si regulele generali.

Încâtu privesce form'a esterna, aceea din scopulu obiectului se vede, ca nu pote fi alt'a, decâtu a convorbirei libere, care nicairi n'are locu ca si aci. Fiindu-că aci e vorba de deprindere in cugetare si vorbire copiii trebuie tînuti in activitate continua. Invetiatoriulu prin intrebari numai da ocaziune copiiloru, ca ei in-si se scruteze si despre celea scrutate se dea sîma (se vorbésca). Deci copilulu cu multu mai multu trebuie se vorbésca, decâtu invetiatoriulu, carele numai conduce vorbirea. Intrebarile, cari se punu copilului cu scopulu acest'a, trebuie se fia asia de precise, ca in intielesulu acestor'a numai unu respunsu corect se se nimerésca. Dar' invetiatoriulu se nu pretinda, ca respunsulu se stée din anumite vorbe, ci se-i para bine, deca copilulu se folosese de alte cuvinte afara de celea pre cari le-a asceptatu, si deca mai multi copii un'a si aceea-si materia o imbraca in diferite cuvinte. Inse ace'a nici cîndu nu trebuie suferitu, ca copiii numai din lenea de a vorbi se respunda in propusetiuni frãnte. Totu respunsulu se cuprinda in sine si intrebarea invetiatoriului, ca se aiba intielesu si inaintea aceluia, care n'a auditu intrebarea. Invetiatoriulu nu trebuie se lase nici o eroe gramaticala necorésca, fia ace'a in sufise ori in sintetica, in pronuntiare ori accentuare. Erorea trebuie se o coréga fara nici o argumentare, far' de nici o provocare la regulele gramaticali. Coregerea se stée din ace'a ca respunsulu necorect se-lu dica invetiatoriulu corect si dupa dinsulu copilulu. Deca capacitatea copilului de a vorbi nu-i destula, ca pre celea scrutate ori cugetate se le pota esprime, atunci invetiatoriulu trebuie se-lu ajute; la casu de lipsa se spuna dinsulu intregu respunsulu si prin copilu se-lu repeteze.

Mai bine de asia cu greu s'ar' poté determiná scopulu si form'a instructiunei intuitive. Aiba-le fratiu invetiatori aceste totu-de-a-un'a in vedere si ca se nu apuce in drépt'a si in stînga procure-si fia-care unu indreptariu bunu, de care adi multiamita Domnului avemu, din care se vá poté orientá ce si cum are se lee. Atunci va merge bine lucrulu si se va ajunge scopulu cu instructiunea intuitiva.

„Vorb'a multa e seracia —“

si in scóla.

II.

„Cum e invetiatoriulu asia e si scolariulu“.

Nice o intrebare scolaria nu se vîntura prin diuarie cu atât'a zelu, ca intrebarea despre o frecuentare mai regulata a scólei poporali din partea scolariiloru ei. Si intru adeveru punctulu acest'a merita tota atentiunea; ca-ci frecuentarea neregulata a scólei paraliséza chiaru si zelulu celu mai neadormitu si abilitatea cea mai perfecta a invetiatoriiloru respectivu.

In urmatoriele me voiu nesuí a trage atentiunea barbatiloru de scóla asupra unei impregiurari prea pucinu considerate, dupa parerea mea inse de o importantia mare.

E sciutu, ca prancii nu cunoscu valórea cea adeverata a lucruriloru si ca densii pretinescu unu obiectu dupa cum vedu, ca lu pretinescu altii, in prim'a linia omenii loru de auctoritate.

In privinti'a acést'a, — lucru vechiu — nu face exceptiune nice scóla ca institutu de cultura. Scolarii incepatori nu inbescu scóla din ánima, pentru-ca dens'a e silita a margini multu libertatea scolariiloru, ér' fructele ei se cocu numai tardiu, la unii nice odata; voru incepe inse a o pretiui deca voru observá ca cei ce dispunu de sórtea ei, o tractéza cu respectulu cuvenitu: *invetiatori, catechetii, parinti, scolarii si antistii comunali*. Me voiu margini de astadata numai la invetiatori, pentru-ca scopulu „*Foiei scolastice*“ e perfectionarea invetiatoriiloru si prin ei scóla. Aci trebuie se marturisimu cu parere de reu, ca multi, forte multi invetiatori nu punu pre scóla acelu pundu, care ar' trebui se-lu puna, nu o stiméza, nu o respectéza dupa cuviintia. Multi invetiatori mergu la scóla tardiu si esu din scóla, de tempuriu, in scóla numai catu tãndalescu tempulu. Ba ce e mai multu in tote dilele mai vedemu pre invetiatori alergandu pre la judecati in cause private, la téguri de tíera si de septemana ca economi. Ce se dicemu apoi de dilele stricate cu aratulu, sepatulu, cositulu, seceratulu, culesulu si altele? Acestia nu se potu pregati pentru propunere cum se cuvine, ba multi afla numai in scóla, ca atari obiecte suntu prescise pentru diu'a cutare, ér' fora pregatire chiaru si invetiatorii ingeniosi numai cãtu palpitéza.

Acestia, respective atari invetiatori apoi apuca pre scolari seau numai cu cetitulu mechanicu, preãmblandu-se prin scóla, si cugetandu — meditandu — asupra cutarui lucru privatu, seau cu cantulu, ori mortifica pre scolari cu computulu, éta cam asia: *Vino tu N. la tabla! Scrie acolo 29! Serie acum de desuptu 17! En subtrage si vedi, cãtu va remané! etc.*

Apoi se ne miramu, deca scolarii facu cea ce vedu ca face invetiatoriulu loru: *negrigescu scóla? „cum e invetiatoriulu, asia e si scolariulu“*. Intinsi astadi in colo — mâne in colo — cum voru veni bietii scolari la ordinu, regularitate si seriositate? Si apoi scóla pregatesce pentru viétia!

Nu ne vorbésca aici nime de suplinirile, ce se facu seau din partea preotului seau a cantorelui.

Scóla nu e bou, pre care se-lu pota mâná toti, scóla nu e vaca, pre carea se o pota mulge ori-cine dupa placu si capriciu. Aduca-si fia-care invetiatoriu aminte de cuvintele: *„vai celoru ce dau scandalu!“*

E recunoscutu de toti, ca starea multoru invetiatori i- trista, amara, ca salariile suntu foarte mici, si ca si acestea se primescu forte neregulatu, cu unu cuventu, ca invetiatorii nostri delata sate, suntu de o parte de a poté lapedá dela ei baremu pre unu minutu, *„tota grigea cea lumésca;“* inse nedreptatea acést'a nu dá invetiatoriulu dreptu, a comite alt'a mai mare facia cu nesce fientie nevinovate, din contra avemu convingerea, ca numai zelulu, — conscientiositatea

si diliginti'a invetiatoriloru voru schimbá sórtea loru cea amara de astadi in alt'a mai imbucuratoria.

III.

Loculu invetiatorului in scóla.

Cându cugetamu seriosu si ne cufundamu cu totulu in unu obiectu, atunci ochii nostrii nu sbora in cóce, si in colo, ci remânu atintiti asupr'a unui punctu ore-care; asemenea cându avemu a ascultá pre ore-cine cuvintele carui'a ne intereséza, ne nevoimu ala si vedé, si ne simtimu numai atunci indestuliti sub impresiunea lui, cându potemu privi respectivului oblu in ochi. Din contra ni-se imprascie cugetele cându vorbitoriulu si- schimba in continuu pusetiunea, ori alérga chiar' in cóce si in colo.

Chiaru asia stà lucrulu si cu pruncii.

Ore cugeta la acést'a acei invetiatori, cari in tempulu propunerii mesura neincetatu spatiulu din scóla, amblandu cá si o furnica in cóce si in colo — pre dinaintea scolariloru.

Densii pórtá sênguri vin'a, deca scolarii loru amagiti cá máti'a dupa paliu, nu suntu atenti la propunerea loru; cá-ci precum ochiulu loru nu pote veni la odihna tienatoria asia nice spiritulu densiloru nu se pote cufundá in obiectulu de propunere si in cuvintele invetiatorului. Ce se dicemu apoi si de acea ocaziune atátu de amagitória pentru scolaru, de a face adeca la spatele invetiatorului câte si mai câte necuviintie in lume?

Cându capitanulu tiene revista asupra companiei sale, si- alege unu locu, din care pote vedé si predomni totu frontulu, si de aici apoi face a-i resuná comand'a: intocma si invetiatorulu trebuie se-si aléga in scóla unu locu, dela carele cu o privire se pota vedé intréga clas'a. Acestu locu nu pote fi airea, decâtu in faci'a scolariloru cá asia acestia se pota ceti pururea in ochii, si gur'a invetiatorului. Aici apoi se cere dela invetiatorulu, cá densulu de comunu se nu siéda, ci se stee.

I. Pentru-cá siedindu n'ar' poté observá pre scolarii din bancile celea mai departate;

II. pentru-cá aretarea obiectelor si coregerea defectelor observate se pote efeptui mai iute si mai bine cându invetiatorulu stá;

III. pentru-cá siederea nu dovedesce zelu si activitate ér' viéti'a se aprinde numai de viéti'a.

Cându dicu cá alergarea invetiatorului prin scóla nu e nimerita, sun departe a pretinde, cá invetiatorulu in totu decursulu propunerii se stee nemisicatu, acést'a pusetiune ar' fi chiaru asia de gresita cá si alergarea. Starea invetiatorului are se fia „firésca, libera si nesfita“ pentru acarei câscigare nu se potu dá reguli, carea inse invetiatorulu zelosu o va nimeri fora nice o greutate.

IV.

Liniscea si bun'a cuviintia in scóla.

Desi se probéza încátu-va, cá la o scóla domnesce o disciplina scolara buna, scolarii mergu dela scóla acasa ilari si vioi, dar' totusi linisciti celu pucinu fora iarma si

sgomotu; inse invetiatorulu dá mai buna dovada despre capacitatea s'a atunci, cându in tempulu instructiunii domnesce liniscea si bunacuviinti'a necesaria. Intru o scóla, unde scolarii se punu linisciti la loculu loru si acelu locu nu-lu parasescu fora concesiunea invetiatorului, unde dupa intrarea invetiatorului domnesce cea mai mare linisce, unde invetiatorulu dupa cantu si rogatiune nu e necesitatu de a demândá linisce, unde cartile si tablitiele nu se scotu si stringu cu sgomotu, unde scolarii pre tempulu propunerii nu batu si nu fréca padimentulu cu petiorele, nu vorbescu de claca, nu se joca si uita cu gur'a cascata prin pregiuru nu respundu mai inainte pana ce nu suntu intrebati — nu sioptescu in tempulu cetitului, scrisului si a computului, nu murmura si sbêrnaescu, ci suntu asia de linisciti, câtu si copilulu ce siede mai departe in banca, pote audi si celu mai linu cuventu rostitu de invetiatoriu; acolo cu totu dreptulu potemu dice cá invetiatorulu e capace de a fi educatoriu.

Liniscea e prim'a detorintia a scolariloru; fora de liniscea necesaria, nu pote strabate si fructificá. Interesulu, placerea instruirei nu pote sustiené insasi liniscea; trebuie se pasiesca la midilocu, celu pucinu la unii scolaru si o sila din afara. La prunci mai cu séma trebuie se se observe pre lãnga tota libertatea si unu anumitu tactu militariu.

Pre lãnga linisce nu e de putina insemnatate *si bun'a cuviintia*. Razimarea trãndava a scolariloru, tienerea petiôreloru preste olalta, bagarea mâniloru sub banca si in pusunariile vestiminteloru nu le concede si nice nu trebuie se le concéda nici unu invetiatoriu. Bun'a cuviintia ce trebuie se o nutrésca fia-care invetiatoriu se manifestéza si in privinti'a curatieniei si a ordinului din scóla. Invetiatorulu cá educatoriu adevveratu o pote aduce prin conscientia si energie acolo, cá scolarii se vina spalati si pieptenati la scóla, bancile, tablele si cartile se se tiena dupa potintia curate, cá scolarii se nu impla scól'a de ratezaturi de chartia si cu remasitie de pome ect. ect., pentru-cá scolarii se se dedée a face tote la tempulu seu, cu unu cuventu a lucrá asia, dupa cum se cere dela unu omu cu minte si unu scolariu bunu. Liniscea si bun'a cuviintia trebuie pretinse inse numai decâtu si dela pruncii cari pasiescu prim'a data preste pragulu scólei, adeca dela incepatori, cá-ci dupa cum ne invéti'a esperinti'a, deca au prinsu radecina neorenduial'a, sgomotulu ect. ect., se potu mai târdiu forte cu anevoia desradeciná.

Fenesiulu sasescu la 25 Octobre 1889.

Aurelin B. Popu.
invetiatoriu.

Instructiunea limbei materne in scólele porale.

(Priviri generale).

Prunculu dupa nascere nu pote vorbi; pentru-cá nu are cugete. Obiectele din pregiurulu seu i- facu impresiune si dupa impresiune se nascu simtirile. Elu vede, aude,

pipae, gusta si mirósa, si prin aceste cinci simtiri se nasce intrensulu intipuirea, represetatiunea seau idea d. e. privesce mės'a apoi cugeta cum e mės'a, privesce musc'a, o vede că sbóra s. a. In modulu acest'a spiritulu incede a fi activu, a vietui. Cugetarea e dara viéti'a spiritului. Cugtele inse nu se indestulescu a locuí numai in spiritu; ele ajungu la unu anumitu gradu de desvoltare, esu in lumea esterna, imbracându-se in vorbe seau cuvinte. Din pronunsierea cuvinteloru se nasce limb'a.

Prunculu la inceputu are forte pucina cunoscentia despre obiecte, insusiri si activitati; elu totu mereu silatiesce cunoscentiile prin intuitiune. Preceperea pruncului atunci incede a se tredi, cându invétia a esprimá obiectele si fiintiele cu numele lor; că-ci numai despre acea are ideia, despre ce cunosce si scie cum se numesce, privesce acelu obiectu cum e? — lungu, latu, inaltu, ingustu, incornuratu seau rotundu, seau ce face acea fiintia? — ambla, sbóra s. a. Asiadara idea cu vorbirea stau in cea mai stinsa legatura; si fiindu-că cugetarea se sustiene prin ideia, numai in acea mesura potemu cugetá curatu si chiaru in care ne potemu esprimá cu limb'a cugetele nostre. De aici urméza că cugetarea si exprimarea limbistica la instructiune nici odata se nu se despartiésca un'a de alt'a.

Gradulu culturaiu-determinéza cantitatea si chiaritatea ideilor; dar' aterndu aceste recerintie dela exprimarea limbistica, e constatatu, că exprimarea limbistica este instrumentulu generalu a intregii culturi spirituale. Dreptu acea de si instructiunea limbei e unu obiectu de invetiamentu cam greu, trebuie a i-se dá loculu alu doilea — dupa religiune — in scólele poporale.

Scopulu instructiunei limbei in scólele poporale e urmatoriulu:

a) că invetiatoriulu se invetie a precepe cugetarile limbistice exprimate prin altii cu verb'a seau in scrisu.

b) că se fia in stare asi esprimá propriile sale cugete precisu si corectu, conformu reguleloru gramaticei.

La instructiunea limbei suntu de observatu 5 factori principali si anume: audirea, vorbirea, cetirea, scrierea si gramatic'a.

I. Audirea.

Cá pruncii se intieléga bine ce li se vorbesce, trebuie se aiba urechi sanetóse, si voia de a ascultá. Spre acést'a se receru trei conditiuni:

a) disciplin'a scolara se fia stricta,

b) materi'a de invetiamentu interesanta,

c) limbagiulu invetiatoriului corectu si precisu in pronunsiere.

Cá invetiatoriulu se dedée pre invetiacei la disciplina si atentiune, trebuie la primul pasu a-i tractá cu blândetia si iubire, si a le vorbí despre lucruri placute si interesante incátu cuprinde priceperea lor.

Dreptu acea nici unu cuventu se nu pronuncia, ce nu ar' intielege pruncii, si nici unu pasu se nu mérga inainte, pana ce nu s'a convinsu, că pruncii pricepu bine

ce li s'a spusu. Vorbirea se fia interesanta si atragatóre; că-ci dupa lucruri de rendu si neinteresante nu aluneca atentiunea.

Prim'a cultura a pruncului este imitatiunea. In vorbire va imitá pre invetiatoriulu seu; Inse numai atunci lu- va imitá deca lu- va pricepe, si acést'a imitatiune numai atunci va folosi pruncului, deca prototipulu ei este exemplaru. Lucrulu esentialu e dara că invetiatoriulu se vorbésca dupa regulele gramaticei esactu, curatu si intr'unu tonu amesuratu prosodie.

Limb'a romana se bucura de acea inpregiurare, că nu are dialecte că alte limbi precum este d. e. limb'a germana, slava s. a.; ea are numai unu singuru dialectu, că-ci unele provincialisme, precum suntu: pucinu = nitielu, o tira = o léca s. a. seau o pronunsiere basata cându pre etimologismu, cându pre fonetismu d. e. mės'a = mása, tier'a = țara s. a. suntu numai unu jargonu limbisticu ér' nici decum dialecticu.

Detorinti'a invetiatoriului ea observá regulele gramaticei si a eschide incátu numai concedu inpregiurarile locului exprimarea cuvinteloru straine, care se potu inlocuí prin cuvinte pure romanesci.

2. Vorbirea.

Limb'a produce cugete, ér' cugetele nascu limb'a. Dupa ce prunculu audiendu ajunge la unu ore-care gradu de cugete incede totu mereu imitandu a vorbí. Cu cătu vomu vorbí pruncului mai la intielesu, mai articulatu, — incátu urechile sale se pota distinge fia-care sunetu, cuventu ori propusetiune, — cu atátu va vorbí mai curundu si mai bine. Prunculu vorbesce asia, precum aude pre cei din giurulu seu vorbindu, si prin acést'a se desvolta simtiulu seu instinctivu. Acelu simtiu se numesce simtiu limbisticu.

Cându intra pruncii in scóla presupunemu că sciu vorbí; ei ce e dreptu vorbescu, dar pucini vorbescu bine. Se incepemu o convorbire cu pruncii de 6—7 ani, cari incedu a amblá la scóla, si vomu esperiá: că ei respundu numai afirmativu cu *este* seau negativu cu *nu*, parca storci cuvintele dintrinsii, si de ar' trebui se vorbésba in propusetiuni cătu de simple, — chiar' despre lucrurile loru cunoscute — respundu intreruptu si nedeterminatu.

Pruncii pana a nu cunosce cartea seau scrisórea trebuie dedati la vorbire prin conversatiune, despre lucruri usióre cunoscute loru prin cele cinci simtiri. Acést'a conversatiune se se efeituiésca prin intuitiune, la inceputu despre obiectele din giurulu lor, — in propusetiuni simple si scurte. Intrebarile se fie chiare ér' respunsurile se le primimu la inceputu afirmativu cu *este* seau negativu cu *nu*, si totu mereu, se-i dedamu a respunde in propusetiuni intregi.

Deca invetiatoriulu observéza gresiele la respunsurile prunciloru, se le indrepte cu paciintia, si se nu rida seau se vorbésca cu asprime, că-ci prin acea i- va desgustá, nu voru fi cu atentiune, si cugetele lor voru fi distrase, si prin urmare nu va poté lega cugetarea cu vorbirea.

3. **Cetirea.**

Ce este audirea pentru limb'a vorbita, acea este cetirea pentru limb'a scrisa. Ambele sunt mijloce de a ne procura cugete. Cetirea este organul esentialu a culturii și totu odata și instrumentul la cele mai multe ramuri seau bariere în viața sociala. Fora a ști ceti nu e potința a propasi spiritualminte; pentru acea cându se caracteriseza cultur'a cutarui țeri, se dice: că din 100 de inși, atâția ori atâția nu știu ceti. Cu câtu este mai mare numărul cetitorilor, cu atâta e acea țiera mai culta.

La cetire se deosebesc mai cu seama trei graduri: cetirea mecanica — curenta — cetirea logica — la întielesu — și cetirea estetica — frumoșa.

Cetirea mecanica seau curenta consta din exprimarea corecta a sunetelor și cuvintelor scrise seau tiparite. Primulu pasu se se efectueșca prin cunoșcerea vocalelor, care compunduse voru poté forma unele silabe și câte-va cuvinte, apoi se se pasișca la cunoșcerea consonantelor după regulele scriptologiei, și așa formandu silabe, cuvinte și propusetiuni prin esercitare voru deveni la acea dexteritate că se pota ceti curentu. Care ști ceti curentu într'o clipita privește preste totu cuventulu și-lu cetesce așa câtu exprimandu cuventulu precedent, ochii lui sunt pre cuventulu consecinte, și fora vre-o intrerumpere mai lunga cetesce și acelu cuventu, era după impregiurari, — adeca: după cum ceru interpunctiunile — schimba tonulu și țiene respirarea corespundietorie.

Pentru esercitierea cetirei mecanice fluide șierbesce uniculu mijlocu: esercitarea diligenta. Pedagogii cei mai renumiti s'au unitu în acelu principiu: că metodulu celu mai bunu de a instrui cetirea este metodulu cetirei — scriendu, care usioreza invetiarea cetirei, pana cându metodulu literisarei face invetiarea forte grea și intardiatoare, și pentru acea metodulu literisarei este esilat mai din tote școlele.

La cetirea mecanica invetiatoriulu se fia atentu, că pruncii se nu cetesca mai de multe ori totu acea lectiune că se pote intempla, că unii țienu în minte cuvintele, și nu cetesce din carte, ci din memoria. Acést'a se pote observá după mersulu ochiloru, și esperința ne invetia, că astu-feliu de prunci voru țrece prin tote cursurile, și nici odata nu voru fi cetitori buni.

Cetirea mecanica fluida e bas'a cetirei logice seau la întielesu. Scopulu cetirei mecanice e deprinderea ochiloru. Ochii trebuie se-si cascige securitate deplina în cunoșcerea și legarea literiloru, silabelor, și cuvintelor în propusetiuni.

Că invetiatoriulu se se convinga, că ore știu toti invetiacei ceti fluidu, probéze unulu câte unulu astu-feliu: că intrerumpendu șirulu, seau lasandu unulu ori mai multe șiruri înainte seau înapoi i-lasa se cetesca observandu, că ore bine exprima cuvintele ori nu. În fine se li se deé spre cetire piese de lectura pana atunci inca necunoscute.

Cunoștințe din istoria educației și a instruciunii.§. 24. **Quintilianu.**

De mai mare însemnatate pedagogica că cei de mai înainte e M. Fabiu Quintilianu nasc. la Calagurris în Spania în a. 35 după Ch. De tempuriu a fostu dusu la Rom'a, unde a invetiatu retoric'a. La a. 59 după Ch. s'a reintorsu în Ispania, înse la a. 68 a fostu dusu de Galba era în Rom'a. Aici a functionatu unu tempu că avocat, mai tardiu că invetiatoriu de retoric'a. Că atare și-a facutu unu renume mare, din care cauza elu a fostu celu de antaiu, care prelunga onorariulu primitu dela discipuli, a capatatu dela imperatulu Vespasianu salariu din visteria statului. După servitiu publicu de 22 de ani s'a retrasu în viața privata cam la a. 91.

Provocatu de amici a scrisu în acestu tempu celu mai însemnatu opu intitulatu: *institutiones oratoriae* în 12 carti, în care aflamu și principiile sale pedagogice. Viața familiara i-a fostu nefericita. Socia sa a repausatu în etate abia de 19 ani. Dintre doi fii rămasi dela ea unulu a moritu în a. 5, alu doilea în a. 10 anu a vieții. Loviturile acestea l'au deprimat forte tare. Cându a moritu densulu nu e deplinu constatatu, probabilu la a. 118 după Ch.

Principiile lui pedagogice se potu schitiá în următoarele:

Cu privire la natur'a prunciloru are o parere forte favoritorie despre facultatile lor. Activitatea spiritului și puterea sa inventiosa — dice elu — este propria nou omeniloru pentru care se și crede cum-că sufletulu e de origine cerșca. Tempiti și nedocili se nascu ebiasuri de rase, că și trupurile monstruose și diforme. Se intempla, că unii prunci dau mari speranție, înse decumva acelea disparu în etatea mai tardia, e evidentu cum-că nu facultatea naturala ci tractarea corespundietoria le-a lipsitu, lucru firescu, că unulu întrece pre altulu cu talentulu, înse de aici numai acea urméza, că unulu paștreza mai multu decâtu altulu, înse nu se afla nimenea, care prin diligentiã se nu fie ajunsu la nemica.

Manecându din acést'a idea favorabila pretinde, că instruciunea se se începă câtu de tempuriu, că pruncii numai trei ani se fie conduși de guvernanta și și acést'a în tempulu conducerei sale se se nesușca a dá prunculu îndrumari bune. Recunoșce, că în acést'a etate nu se pote face în doi, trei ani atât'a, câtu se pote face mai tardiu în unu anu, înse acést'a e o inițiere a invetiatoriloru mai multu decâtu a prunciloru. Elementele primitive ale științei se baséza singuru pre memorie, care chiaru în etatea pruncesca e mai segura. Pentru cultivarea memoriei înse care e și not'a caracteristica a facultatiloru bune, se memoriseza pruncii multu, de se pote în tota ziua.

Dintre mijlocele disciplinari eschide cu totulu pedépsa trupesca antaiu, pentru-că e lucrul uritu și sclavescu și e și o vetemare, a doua, pentru-că unu pruncu, care are unu simțiu așa ordinaru, câtu nu se pote îndreptá prin admoniatiuni, chiaru așa de pucinu se va îndreptá și prin batai,

că și sclavii cei rei. În urma rigorea prea mare are urmări rele, pentru-că pruncii se descurăgiaza și devin moroși, pe urma i- cuprinde frică și fiindu-că se temu de tote nu facu nimic'a. Pentru aceea invetiatoriulu se se arete facia de invetiacei voiosu, ce e laudatu se laude, unele se se tréca cu vederea (se întielege că numai lucruri provenite din neprecugetare copilarésca. Decumva prunculu face unu lucru cu prea mare libertate atunci invetiatoriulu se-i spuna, cum-că altadata asia ceva nu va suferi. În modulu acest'a se voru bucurá pruncii de facultatile loru fora a fi dusi în retacire.

În cestiune, deca educatiunea are se fie publica ori privata, Quinbilianu e hotaritu pentru cea de antaiu, deorece desi credu unii, cum-că prin cea privata se pote portá mai buna grigia pentru moralitate, totusi si acasa se pote periclitá prunculu prin sclavi și invetiatorii sei și că la o aplicare mare spre reu și neghgentia în conservarea pudicitiei chiaru singuratatea pote fi mai periculosa. Lumin'a unei scóle bune totu-de-a-una e de preferitu singuratatei întunecate a educatiunei casnice. Invetiatoriulu însusi se simte mai redicatu prin unu numeru mare de discipuli, precându ocuparea în tota ziua cu unu singuru elevu e chiaru și pentru elu ostenitoria. De alt'a parte instruirea în clase îndémna și sternesce emulatiune.

Dela invetiatori pretinde Quintilianu forte multu. Înainte de tote se exprima contra acelor'a, cari credu că pentru începatori e destulu și unu invetiatoriu debilu și sustiene cum-că chiaru pre treptele mai inferiori se receru invetiatorii cei mai dextri. Acést'a din motivu că se nu se puna povara pre invetiatorii mai tardii, care în acestu casu ar' fi necesitati a curatí și a carpí cea ce n'au facutu seau au stricatu altii. Invetiatoriulu se se dimita cu scolarii sei și pasiu de pasiu dupa progresulu facutu se-i conduca mai în susu. Că se pota face progresu se recere, că invetiatoriulu se aiba cunoscintiele de lipsa, pentru-că numai acelea se potu precepe cari se propunu claru, care are cunoscintiele de lipsa, precându propunerea celui fara cunoscintia de ajunsu e manca și obscura, ci cu alte mai obscure, cu câtu stá densulu pre unu gradu mai de diosu în cunoscintiele sale. Educatoriulu și invetiatoriulu se aiba anima parentiésca catra discipuli aducandu-si aminte, că ocupa locul aceluor cari i-au incredintiatu pruncii. Invetiatoriulu se nu suferi nici o gresiala, inse neci însusi se nu aiba gresiele. Seriositatea sa se nu fie inspaimantatoria, amicitate nu prea lasia, că nu cumva se se nasca din cea de antaiu ura, din cea de a doua despretiu. Despre nemicu se nu vorbésca asia de desu și caldurosu, că despre moralitate și onestitate. Elu (invetiati.) însusi se fie moralu pentru-că cei mai iscusiti invetiatori nu-su de nimicu fara semtiu nobilu și moralitate. Invetiatoriulu se nu se manie, inse de alta parte se nu fie iertatoriu în lucrurile, cari ceru îndreptare. Acasa se duca prunculu numai invetiaturi bune esite din gur'a invetiatoriului, deorece prelânga tote modelele lui din cartile de cetire, graiulu viu ofera unu nutrementu multu mai abundantu, mai alesu deca scolarii au respectu și iubire adevărata catra

invetiatoriu. Cu câtu mai intima iubesce cineva pre altulu cu atât'a asculta mai multu de elu.

De însemnatate suntu parerile lui Quintilianu și în privința didactica metodică.

E cunoscutu cum-că la Romani că și la Greci se începea invetiamentulu cu instructiunea în cetitu, respective mai antaiu se invetiá alfabetulu, dupa aceea se deprindeau în scrisore. Nu-mi place, că pruncii invetia mai antaiu numele și ordulu literelor înainte de (a invetiá) formele acelor'a — dice Quintilianu. Acést'a împiedeca cunoscerea loru, pentru-că prunculu i-si îndrépta atentiunea s'a nu asupra trasurilor literelor, ci asupra ordului, dupa cum le dice de rostu. Mai bine se invetie că despre omu form'a și numele deodata. (Va se dica scriptologia de astadi si-a avutu și în vechime patronii sei, chiaru că și grădinile fröbeliane). Totu cu privire la acést'a, lauda datin'a de a se dá prunciloru că jucarei forme de litere facute din osu de elefantu.

Dupa ce se invetiá alfabntulu se faceau din sunete silabe, din acestea cuvete, și din ele propusetiuni. Aici cere Quintilianu că pruncii se fie tienuti la o exprimare corectă și recomanda spre acestu scopu deprinderea în vorbe unde vinu împreunate sunete grele și nearmonice.

Deprinderile în scrisu la Romani se faceau pre table cerate cu stilulu dupa modelele, ce se puneau înainte conducandu adésori invetiatoriulu man'a scolariului. Quintilianu recomanda tablitié, în cari se fie taiate literele. Scolarii se amble cu stilulu pre urm'a taieturei, că asia se se dedee cu form'a literei. Totu cu privire la scrisu pune mare pondu pre cuprinsu și pretinde că la deprinderi se se usiteze sententie de ale omenilor mari, citate din poeti și invetiaturi morali. Mai pretinde érase, că pruncii se se dedee a scrie iute și frumosu, iute pentru-că altum se împiedeca cursulu ideiloru, frumosu pentru altumintrenea se îngreuna cetitululu și întielegerea.

Computulu i-lu afla de lipsa pentru fia-care omu în câtu-va cultu. Midlocele întipuitive la computu erau mai antaiu degetele, dupa aceea se folosea petrite și scandurele de computu. Revocarea și joculu suntu de lipsa pentru prunci, deore-ce poft'a de a invetiá se baséza pre voia, acést'a nu se pote fortiá, prin recreare și jocu se renoescu poterile prunciloru. Între jocuri numera și respunderea la întrebări și deslegarea de ghicituri prin ce se descépta emularea și se ageresce cugetarea. De mare însemnatate suntu jocurile și pentru-că în jocu se areta mai bine caracterulu pruncului.

Cu respectu la procedure în genere mai recomanda Quintilianu că invetiatoriulu se se ferésca de pripire. E incredibile ce întârdiare mare resulta pentru invetiatoriu din pripire — dice elu. Din acest'a urméza nesecuritate, intrerumperi, repetiri, pentru-că pruncii cutéza mai multu decâtu potu și dupa ce au gresitu pierdu increderea și în ceea ce sciú. Ar' fi de prisosu a aminti acést'a decumva multi în pripirea loru ambitiósa n'aru fi facutu începutulu

cu acea, ce avea se urmeze mai tardiu si lasandu pre prunci se se duca cu acea ce bate mai tare la ochi, — prin atari metode de prescurtare impiedeca progresulu¹⁾.

Raportu despre adunarea generala a reuniunii docentiloru români de religinnea gr-cat. din tienutulug Lugosiului.*)

Adunarea generala a reuniunii in sensulu decisulu anulu trecutulu s'a tienutu in 12 Septembrie a. c. Presenti au fostu 27 de membrii si anume: 4 preoti si 53 docenti. Sub conducerea Ilustritatei Sale Domnului canonicu-lectoru a besericeii catedrale din Lugosiu si inspectoru diecesanu alu scóleloru Andreiu Liviu cá presiedinte alu reuniunii la 9 óre dupa finirea serviciulu domnedieescu in beseric'a catedrale si parochiala toti membrii s'au presentatu in corpore inaintea Ilustritatei Sale Domnului Episcopu diecesanu Dr. Victoru Mihályi de Apsia in resiedinti'a episcopésca, unde fiindu recomandati din partea Ilustritatei Sale Domnului presiedinte alu reuniunii Andreiu Liviu prin o cuventare corespondiatóre, Ilustritatea S'a Domnulu Episcopu le-a vorbitu fórté caldurosu, indemnandu pre docenti: cá fiecare in parte se se nesuiesca a-si implini detorintiele chiamarei sale facia de educatiunea si instructiunea prunciloru concreditiuti, si in genere fiindu strinsu legati de sant'a beserica se promoveze cultur'a religiosa morala si in poporu, declarandu cá totudeuna va sprigini reuniunea, încátu voru recere impregiurarile, numai cá se-si ajunga scopulu doritu.

Dela resiedinti'a episcopésca s'au reintorsu toti membrii la scóla gr. cat. din locu, unde Ilustritatea S'a Domnulu canonicu Andreiu Liviu ocupandu loculu presiedialu, prin o vorbire insufletitóre saluta pre membrii presenti la acésta adunare, descoperindu scopulu adunarei si detorintiele ce, le au docentii cá crescatori si luminatori ai tenerimeii si indemnandu-i cá cu diligintia se-si implinésca chiamare a loru facia de scóla si beserica; — motivandu vorbirea prin mai multe sentintie din sant'a Scriptura, prin sentintie pedagogice, si de a le auctoriloru clasici, apoi dechiaru siedinti'a de deschisa.

Notariulu primariu Petru Popescu cetesce raportulu despre constituirea reuniunii, apoi continua cetirea protocolulu adunarei din anulu trecutulu. Urméza dupa densulu cassariulu Iuliu Ratin, carele cetesce raportulu despre starea cassei reuniunii, aretandu: cá pana in presinte suntu incassati cá bani gat'a 149 fl. 72 cr. cá perceptiuni, éra erogatiuni 8 fl., prin urmare in cass'a reuniunii se afla 141 fl. 72 cr. si anume: unu libelu dela Cassa parsimoniala Carasiu-Severintana din Lugosiu cu capitalu si interese pana la finea lui Iuniu a. c. de 125 fl. si 72 cr. si bani gat'a 16 fl. Dupa acea se cetesce raportulu bibliotecariulu Vasiliu Zsivanc'a, carele areta cá de presinte reuniunea nu posiede mai multu decatu trei carti donate, si anume: dela Petru Popescu opulu seu „Indreptariu practicu pentru invetiatorii scóleloru poporale cu privire la regulele gramaticale si stilistice“ si „Manualu de stilistica cu privire la scrisorile corespondintieloru si a causeroru private;“ dela Constantinu Tom'a „Satulu cu comorile“ de Petra-Petrescu, si dela auctorulu Ioanu Borosiu

„Domnedieesc'a liturgia compusa din operile santului Ioanu Chiristostomu.“

Apoi urméza pertractarea mai multoru propuneri cu urmatorele decise:

a) Dupa ce membrulu Valentinu Dioniu s'a dechiaratu cá stabilindu-se cu locuinti'a in Romani'a încéta a fi membru ordinariu alu reuniunii si totu o data demisionéza de a fi membru in comitetu, luandu-se spre sciintia, prin votisare secreta se alége in loculu seu de membru in comitetu Traianu Laticu.

b) Adunarea generala pre anulu venitoriu se se tienu totu in Lugosiu in septemana prima a lunei Septembrie st. n.

c) Se eliberéza dela pedepse câte de 1 fl. — in sensulu Statuteloru — toti acei membri, cari in anulu trecutulu nu au luat parte la adunare, din motivulu, cá multi s'au dechiaratu, cá fiindu Statutele tiparite in cercularie, care numai preotii cá parochii le posiedu si neavendu-le acelea in posesiunea loru, nu le-au cupriusu cu de ameruntulu intielesulu s. a.

De mai mare insemnatate a fostu propunerea despre preotii deobligati in sensulu Statuteloru a fi membrii ordinari ai reuniunii — cá directori si catecheti scolari, — Dupa ce s'a constatatulu in anulu trecutulu cá si in anulu acést'a cá preotii n'au solvitu tax'a de membri, nici nu au luat parte la adunarea reuniunii, afara de cei din Lugosiu Vermesiu — Comlosiu mare — Nevrincea si Hittiasiu cei doi dintaiu cá membrii fundatori, éra cei doi din urma totu o data cá docenti, s'au escatu mai multe propuneri si desbateri pro si contra, dar' fiindu acést'a cestiune de mare insemnatate, si membrii presenti la adunare voindu cá se se deslege in favorulu reuniunii, s'a decisu a se lasá Prea Veneratulu Ordinariatu episcopescu a aduce in curatu cestiunea acést'a.

In fine din partea presiedinlu se aduce la cunoscinti'a adunarei, cá a primitu doue elaborate spre a se ceti in adunare, si anume: unulu dela Petru Popescu „despre instructiunea limbei materne in scólele poporale“ si altulu dela Iuliu Birou din „scriptologia cu tractarea practica a literei „r“ in forma de prelegere. Adunarea luandu la cunoscintia decide: cá elaboratulu primu se se cetésca indata pana la redicarea siedintiei. Petru Popescu la dispunerea adunarei ocupa loculu in faci'a membriloru, si cetesce elaboratulu seu, carele a fostu ascultatulu cu atentiune. Fiindu tempulu inaintatulu siedinti'a se redica la 1 óra p. m. decidiendu-se continuarea la 4 óre p. m.

La prandiu au fostu toti membrii invitati la més'a Ilustritatei S'ale Domnului Episcopu Dr. Victoru Mihályi de Apsia, unde au fostu primiti parintiesce, si intre toaste au avutu a asculta frumóse invetiaturi din partea Ilustritatei Sale Domnului Episcopu si a Ilustritatei Sale Domnului canonicu Andreiu Liviu.

La 4 óre p. m. s'au adunatu éra-si toti membrii spre a continuá siedinti'a totu in sal'a de propunere a scólei gr. cat. din locu, unde Iuliu Birou cetesce partea teoretica din elaboratulu seu, si esercitéza practice si o parte din tractarea literei „r“ fiindu tempulu inse inaintatulu, — si dupa ce membrii o parte mare erau provedinti cu spese numai pre o di si voiau a caletori catra casa cu trenulu de sér'a, — se intrerupe prelegerea la 6 óre p. m. si se decide continuarea ei pre anulu venitoriu.

Ar' fi de doritu cá pre anulu venitoriu, nu numai docentii, ci si preotii cá membrii ordinari ai reuniunii —

¹⁾ Lübker, l. c. p. 980; Kellner l. c. p. 48 in um. Dittes, l. c. p. 82.

*) Atari corespondintie totudeanna le primimu cu multa placere. Red.

în sensulu Statuteloru se participe în numeru mai mare la adunare, și se fie prevediutu cu spese celu pucinu că se steie dove dile pre locu; că numai asia s'ar' poté implini scopulu reuniunii spre a ne inprumută și împartesi unii altor'a cunosciintele științifice pedagogice și didactice, și se promovamu cu „poteri unite“ cultur'a religiósă morala,

Petru Popescu,

docinte în Logosiu, notariulu primariu
altu reuniunii.

Colectiuni geografice în scól'a poporala.

Dintre tote obiectele de invetiamentu ale scolei poporale la propunerea geografiei se receru celea mai multe mijloce ausiliarie. Și potemu afirmá cu tota securitatea că scolele nostre cu de acestea suntu mai pucinu prevediute. Înainte de acést'a cu vre-o 20 ani erá minune adeverata a vedé în scolele rurale mape. Astadi inse potemu dice că în fia-care scola vedemu baremi map'a Ungariei și globulu, și asiá invetiatoriulu are celu pucinu unu mijlocu ausiliaru la propunerea geografiei.

Cine inse s'a interesatu mai de aprope de lucru s'a potutu usioru convinge că numai singuru cu acestu mijlocu ausiliaru de invetiamentu nici pre departe nu se pote ajunge rezultatulu doritu cu propunerea geografiei.

Geograf'a se tiene de grup'a știintieloru naturali și asia la propunerea acestui obiectu trebuie se avemu în vedere principiile metodice referitorie la intréga grup'a.

La întielegerea geografiei suntu totu atátu de necesarie midilocale de intuitiune că și la ori-care obiectu din grup'a știintieloru naturali. Nu vreau se detragu nimicu din însemnatarea mapeloru că midilocal ausiliare de invetiamentu, recunoscú că ne facu unu bunu serviciu la propunerea geografiei; inse asia credú că fia-cine pote vedé, că intuitiunea numai de pre mapa în sine nu pote fi suficienta și că da elevului nisce cunosciinte tare defectuose.

Nici celea mai simple concepte fundamentali nu se potú propune fora intuitiune. Cu celu mai simplu midilocu de intuitiune se pote face unu progresu neasemenatu mai frumosu decâtu prin cea mai eminenta propunere.

Deca noi propunema geografiei nu numai pentru ace'a fiindu-cá e obiectu de invetiamentu obligatoru și pentru-cá asia pretinde planulu de invetiamentu, ci o propunemu asia respective cu propunerea ne nesimú într'acolo că copilulu la tempulu seu se-i iée folosu în viétia, atunci e neincungiaratu de lipsa că fia-care scola se aiba colectiune de mijloce ausiliare acomodate la propunerea acestui obiectu.

Intr'alte tieri unde instructiunea e mai înaintata și cu deosebire în Elveti'a fia-care scola e prevediuta cu atare colectiune, la noi inse dorere lipsescu cu totulu. Și nici nu e pentru ce se ne miramu, căci cum voru fi prevediute scolele poporale cu atari colectiuni, cându si la preparandie inca lipsescu multe. De unde pote se scie fiitoriulu invetiatoriu că ce suntu obiectele acestei colectiuni, cum si pre ce cale s'aru poté acelea aduná, cum ar' trebui arangiatu atare muzeu, cându si cum trebuie folosite singuratiicile obiecte, cându elu pote n'a vedutu atare colectiune.

Deci la preparandie ar' trebui mai înainte de tote se se arangieze atari colectiuni, mai departe acolo unde suntu deja reuniuni invetiatoresci în siedintiele reuniunii ar' trebui se se faca cunoscutu modulu cum se se adune

obiectele, cum se se arangieze și cum se se folosésca. Asia credú că acést'a ar' poté fi unu obiectu precátu de interesantu pre atátu de instructivu a siedintieloru. La reuniunile magiariloru d. e. la cea din comitatulu Clusiuului de multu s'a facutu inceputulu. Noi inse asceptamu pana cându ne voru silí.

Colectiunile geografice pentru instituttele preparandiale potú stá din urmatoriele obiecte: Map'a respectivului orasiu, map'a comitatului, map'a tieriei. Mapele celoru-alalte tieri din Europ'a. Globurile etc. Mai departe mapele reliefe a diferiteloru tienuturi din patria. Modele; fotografiiele diferiteloru orasia. Chipuri etnografice din patria și tieri streine. Colectiunea precátu se pote completá a mineraleloru din patria. Colectiune de plante mai cu séma din plantele ce se cultiva, și diferitele soiuri de arbori, animale, mai cu séma de acelea pre cari în viétia nu le prea poté vedé elevulu. Animalele implute suntu mai corespundietorie scopulu instructiunii decâtu chipurile. Mai departe colectiune de produse industriali etc.

Multi pote voru tiene pretensiunea acést'a de esagerata, inse nu e nici decâtu neesecutabile, căci multe obiecte le are și altucum fia-care preparandia. Colectiunea deci ar' trebui pre incetulu numai amplificata și arangiata amesuratu scopulu instructiunii: Déca se vá face acést'a vomu poté merge mai departe cu unu pasu prevediéndu și scolele poporale cu atari colectiuni. Atunci si numai atunci se vá pote ajunge rezultatulu doritu cu propunerea geografiei.

P. Ungureanu.

Cerculariu catra întregu Clerulu archidieceसान.

Nr. 3766—1889.

Înaltulu Ministeriu de culte și instructiunea publica prin not'a s'a cerculara de dto 19 Octobree a. c. Nr. 411 pres. Ni notifica, că a dispensatu pre Inspectorii scolastici regesci dela publicarea acelorú ordinatiuni ministeriale, cari nu receru dispusetiuni speciali din partea acelorú Inspectori, și cari se publica în partea oficiósă a diariului edatu de Ministeriulu de culte și instructiunea publica sub numele de „Néptanitók Lapja“. De ace'a toti invetiatorii poporali și tote organele scolastice suntu detorie se ié notitia despre acele ordinatiuni ministeriale numai din diariulu amintitu.

Dupa-ce inse organele nostre scolastice subalterne cele mai multe nu posiedu limb'a magiara în asia mesura, în cátu se precópa ordinatiunile ministeriale numai din textulu magiaru, ce se publica în diariulu „Néptanitók Lapja“, și dupa ce „Foi'a besericesca și scolastica“ ce se publica în Blasiu, are menirea în partea sa scolastica de a tiené pre docentii nostrii poporali în curentu cu tóte legile și ordinatiunile referitorie la scolele poporale: amu comisu redactiunii partei scolastice a numitei foi, că pre venitoriu se traduca în limb'a romana și se publice în „foia“ tote ordinatiunile ministeriale, cari se afla în partea oficiósă a diariului „Néptanitók Lapja“.

Acestea le aducemu la cunosciinta Fratiei Tale, că se poti informá despre ele pre docentele și se te ingrigesci că „foi'a scolastica“ nu numai se nu lipsésca dela respectiv'a scola, ci se se si adune numeru de numeru, și la capetulu anului se se lege și depuna în archivulu scolei, că asia totu-de-a-un'a se poteti luá notitie și — face usu de ordinatiunile cuprinse în ea.

Blasiu din siedinti'a consistoriala tienuta în 2 Nov. 1889.

Proprietatea și editur'a Tipografiei Seminariului gr. cat. în Blasiu.

Redactori respundietori: Dr. J. Ratiu și A. Uilacanu.